

Naar een strategische agenda voor het Groene Hart

Factbook, Bouwstenen en Vervolgstappen

In opdracht van netwerkorganisatie AGW
November 2019 (Update November 2020)

Inhoudsopgave

- Factbook (update november 2020)
 - Inleiding
 - Fysieke en bestuurlijke afbakening van het Groene Hart
 - Beleidsclassificatie
 - De mensen in het Groene Hart
 - De banen in het Groene Hart
 - Het onderwijs in het Groene Hart
 - De leefbaarheid van het Groene Hart
- Bouwstenen Strategische Agenda Groene Hart
- Vervolgstappen uitvoering Strategische Agenda Groene Hart
- Bijlagen

Inleiding

Het Groene Hart van Nederland is het veenweidegebied tussen Amsterdam, Utrecht, Rotterdam en Den Haag. Vaak wordt het Groene Hart geassocieerd met rust en ruimte, in groot contrast met de dynamische drukte in omliggende Randsteden. Om een rol aan te kunnen nemen in de grote maatschappelijke uitdagingen van deze tijd zoals de energietransitie en digitalisering, heeft het Groene Hart behoefte aan een gezamenlijk verhaal, een gezamenlijke strategie/agenda. Dit verhaal moet antwoorden geven op vragen als: Wat is de kracht van het Groene Hart nu en wat is de kracht van het Groene Hart in de toekomst? Hoe kan het Groene Hart zich ontwikkelen tot een regio met hoge brede welvaart? Hoe kan het Groene Hart aansluiten bij de ontwikkeling en strategieën van omliggende metropolen? Het eigen maken van het verhaal van het Groene Hart zorgt ervoor dat de regio vanuit haar eigen kracht gezamenlijk kan gaan handelen.

Centrumgemeenten Alphen aan den Rijn, Gouda en Woerden, in de vorm van netwerkorganisatie AGW, pakken gezamenlijk de verantwoordelijkheid om dit verhaal vorm te geven. In dit document geven we dit verhaal vorm. Onderbouwd met een factbook met cijfers en feiten en de uitkomsten van twee strategische sessies met Groene Hart gemeenten in najaar 2019 en 2020.

Tenslotte geven we aan op welke manier verder invulling kan worden gegeven aan de Strategische Agenda. Dit proces loopt samen met het NOVI-traject om een gebiedsagenda voor het Groene Hart te maken.

Het Groene Hart staat op de radar

Financieel Dagblad 24-08-2019

Trouw 26-08-2019

BESTUUR

Koop het Groene Hart van de boeren

Investeren in Nederland

Bij onveranderd beleid levert bodemdaling flinke kosten op. Waarom zou de overheid het veenweidegebied in de Randstad niet opkopen, vraagt FD-redacteur Arend Clahsen. Maak er bijvoorbeeld natuurgebied van.

Het Groene Hart van de Randstad zakt langzaam weg. De waterschappen moeten het grondwaterpeil laag genoeg houden om de grond bruikbaar te houden voor de melkboeren. Maar wat precies goed genoeg is voor de boer, is net iets te laag voor de veenbodem. Die klinkt onder het eigen gewicht in en een deel van het aan de lucht blootgestelde veen wordt langzamerhand afgebroken, een proces waarbij het broeikasgas CO₂ vrijkomt.

Dit geleidelijke proces van inklinking en bodemdaling levert bij onveranderd beleid flinke kosten op: tot en met 2050 zo'n €22 mrd, becijferde het Planbureau voor de Leefomgeving in 2016. Onderhoud en beheer van openbare ruimte en infrastructuur in gemeenten zijn volgens ingenieursbureau Sweco op een verzakkende veenbodem twee keer zo duur als op stevige bodem. Zo moeten straten, trottoirs en andere infrastructuur vaker worden opgehoogd en opnieuw aangelegd.

Ook voor bewoners en gebouwgebruikers is het een crime. Gefundeerde panden blijven op hoogte staan, terwijl de tuin en bestrating eromheen steeds opnieuw of steeds verder wegzakt. Bij een houten fundering kan de schade nog groter uitpakken doordat een te lage grondwaterstand ruimte biedt aan schimmels die houtrot veroorzaken. Zo wordt de ruim 150 jaar oude kerk in het landelijk gelegen Zegveld op dit moment voorzien van een nieuwe fundering.

Nu verlagen waterschappen de grondwaterstand steeds evenredig aan de bodemdaling. Dat houdt de grond bruikbaar voor melkvee en het gebruik van zwaar materieel. Het Waterschap Amstel Gooi en Vecht heeft als eerste aange-

Minder melkvee leidt tot een afname van de neerslag van stikstofverbindingen.
FOTO: ISTOCK

kondigd daarmee te stoppen: vanaf 2030 wordt de bodemdaling nog maar met 75% gevolgd. Dat is nog ver weg en heel hard is die belofte niet, want het Waterschap zal het lagere tempo niet inzetten als de grond daardoor niet meer op dezelfde manier gebruikt kan worden.

Er is een andere oplossing: koop de boeren in het Groene Hart uit en maak er natuurgebied van of laat het op een minder intensieve manier beheren. De omvang van het Groene Hart wordt geschat op 180.000 hectare. Tegen een gemiddelde prijs van €64.100 per hectare landbouwgrond in West-Nederland zou dat opgeteld €11,5 mrd kosten. En daarna brengt het geld in het laatje, want de kosten als gevolg van de verdere bodemdaling worden beperkt.

Er zijn nog twee milieuoordelen. Er komt minder CO₂ vrij en met minder melkvee neemt ook de neerslag van stikstofverbindingen af. Dat kan weer tegenwicht bieden voor de recente uitspraak van de Raad van State dat er bij bouwprojecten eerst stikstof moet worden weggenomen uit omliggende beschermde Natura-2000-gebieden.

De opgekochte grond kan omgevormd worden tot natuurgebied dat op een extensieve manier wordt bebost, beheerd of bemaaid. Goed voor de biodiversiteit.

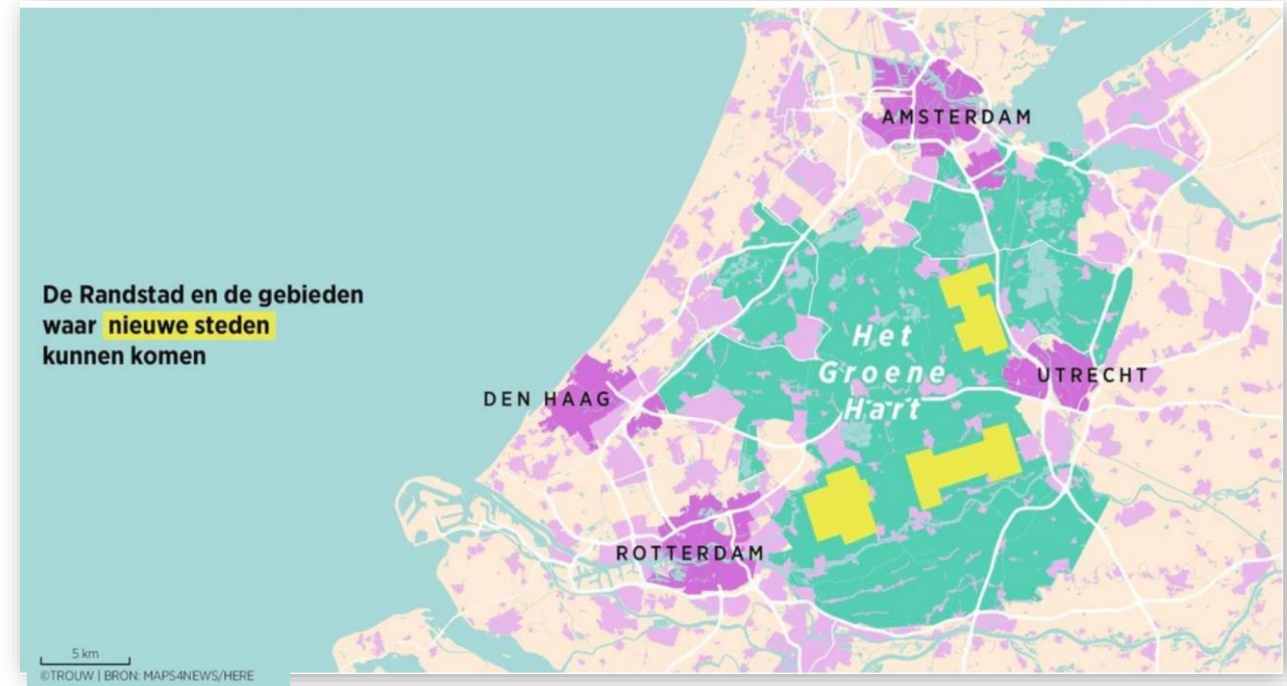
Een laatste tip. Bescherm het landschap goed, maar wees zo slim er geen Natura-2000-etiket aan te hangen. Gezien de druk op de Randstad kan er aan de randen best nog eens wat woningbouw nodig zijn.

€22 mrd
Het geleidelijke proces van inklinking en bodemdaling levert bij onveranderd beleid flinke kosten op. Tot en met 2050 zo'n €22 mrd.

€11,5 mrd
Koop de boeren in het Groene Hart uit en maak er natuurgebied van. Tegen een gemiddelde prijs van €64.100 per hectare landbouwgrond in West-Nederland zou dat opgeteld €11,5 mrd kosten.

Maandag: Geef iedereen een opleidingsbudget

pagina 3, 24-08-2019 © Het Financieel Dagblad

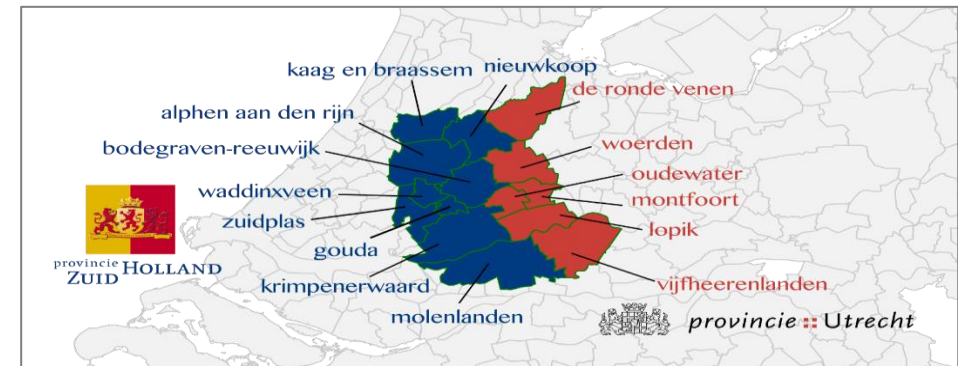
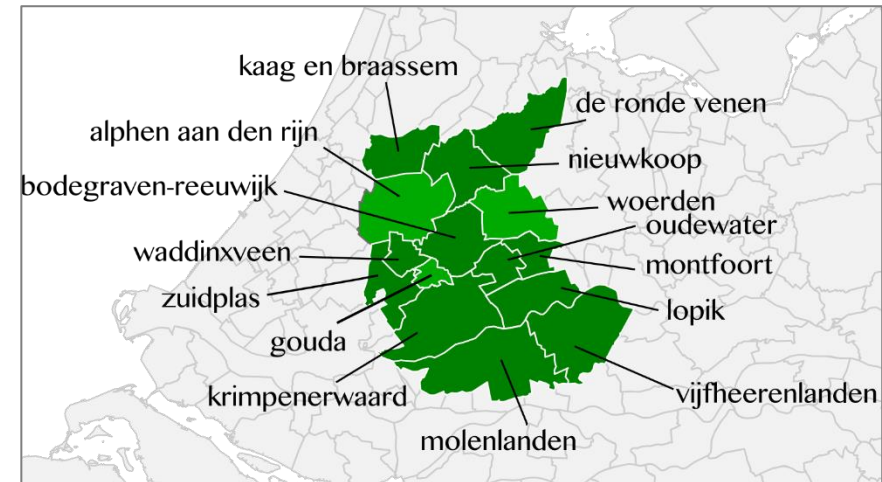
Fysieke en bestuurlijke afbakening

Fysieke en bestuurlijke afbakening

Bestuurlijke structuur van het Groene Hart

In dit document rekenen we 15 gemeenten onder het Groene Hart, zie kaart. Dit is een kleiner gebied dan het Nationaal Landschap Groene Hart, dat 37 gemeenten (geheel of gedeeltelijk) omvat. De gemeenten Alphen aan den Rijn, Gouda en Woerden hebben een bestuurlijk convenant gesloten en opereren vanuit drie bestuurlijke tafels: Groene Hart Werkt, Infrastructuur en Bodemdaling en Vrije Tijd, Water en Groen. Het Groene Hart is verdeeld over de provincies Zuid-Holland en Utrecht. Verder is er een gemeenschappelijke regeling Midden-Holland (Gouda, Waddinxveen, Bodegraven-Reeuwijk, Zuidplas en Krimpenerwaard) en een gemeenschappelijke regeling Holland-Rijnland, waar een deel van de Groene Hart gemeenten onder valt. Midden-Holland is tevens een nationale pilot regio voor de ontwikkeling van een Regionale Energie Strategie (RES). Een deel van de Groene Hart gemeenten valt onder samenwerkingsverband Hart van Holland dat nationale pilot is voor de omgevingswet.

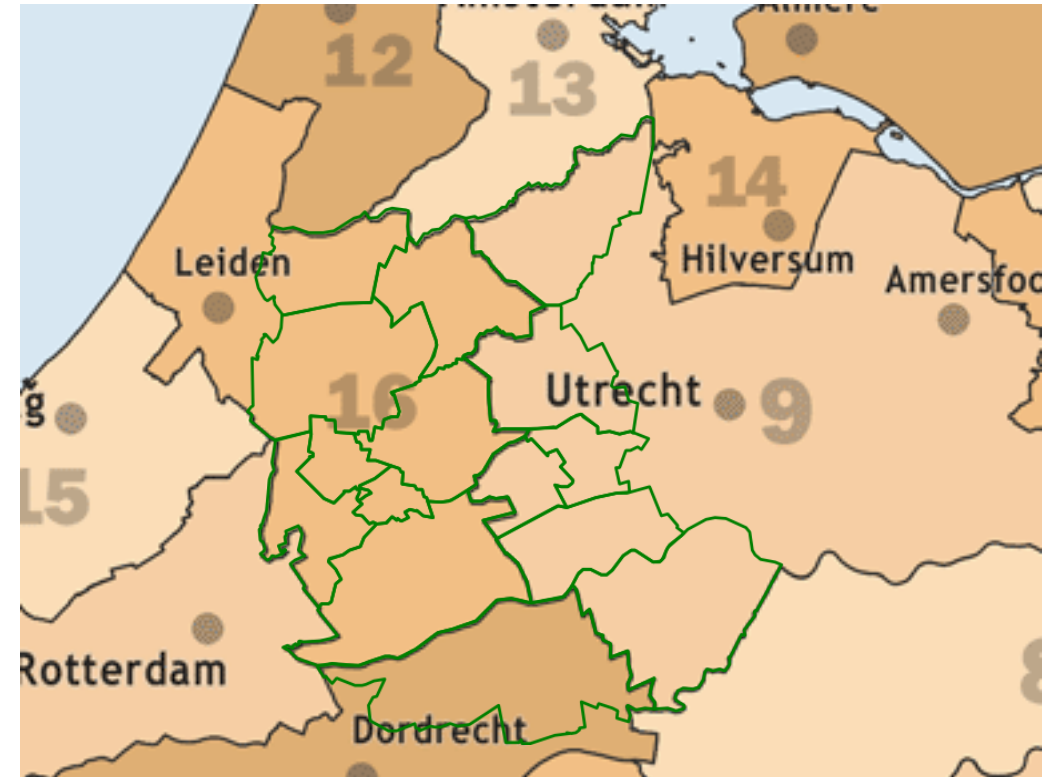

Fysieke en bestuurlijke afbakening

Veiligheidsregio's

Het Groene Hart valt onder twee veiligheidsregio's.

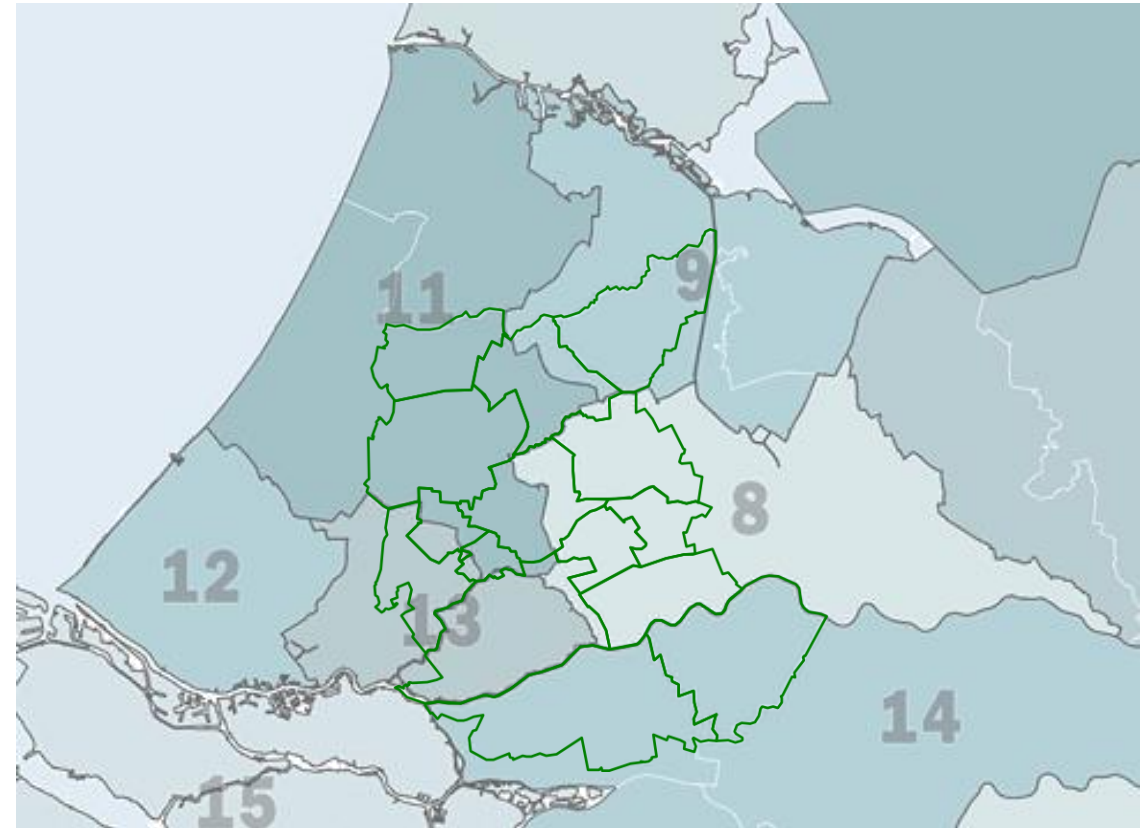
- Utrecht (Ronde Venen, Oudewater, Woerden, Montfoort, Lopik, Vijfheerenlanden)
 - Hollands Midden (Kaag en Braassem, Alphen aan den Rijn, Bodegraven-Reeuwijk, Waddinxveen, Zuidplas, Gouda, Krimpenerwaard en Nieuwkoop).
- Gemeente Molenlanden valt onder veiligheidsregio Zuid-Holland-Zuid

Fysieke en bestuurlijke afbakening

Waterschappen

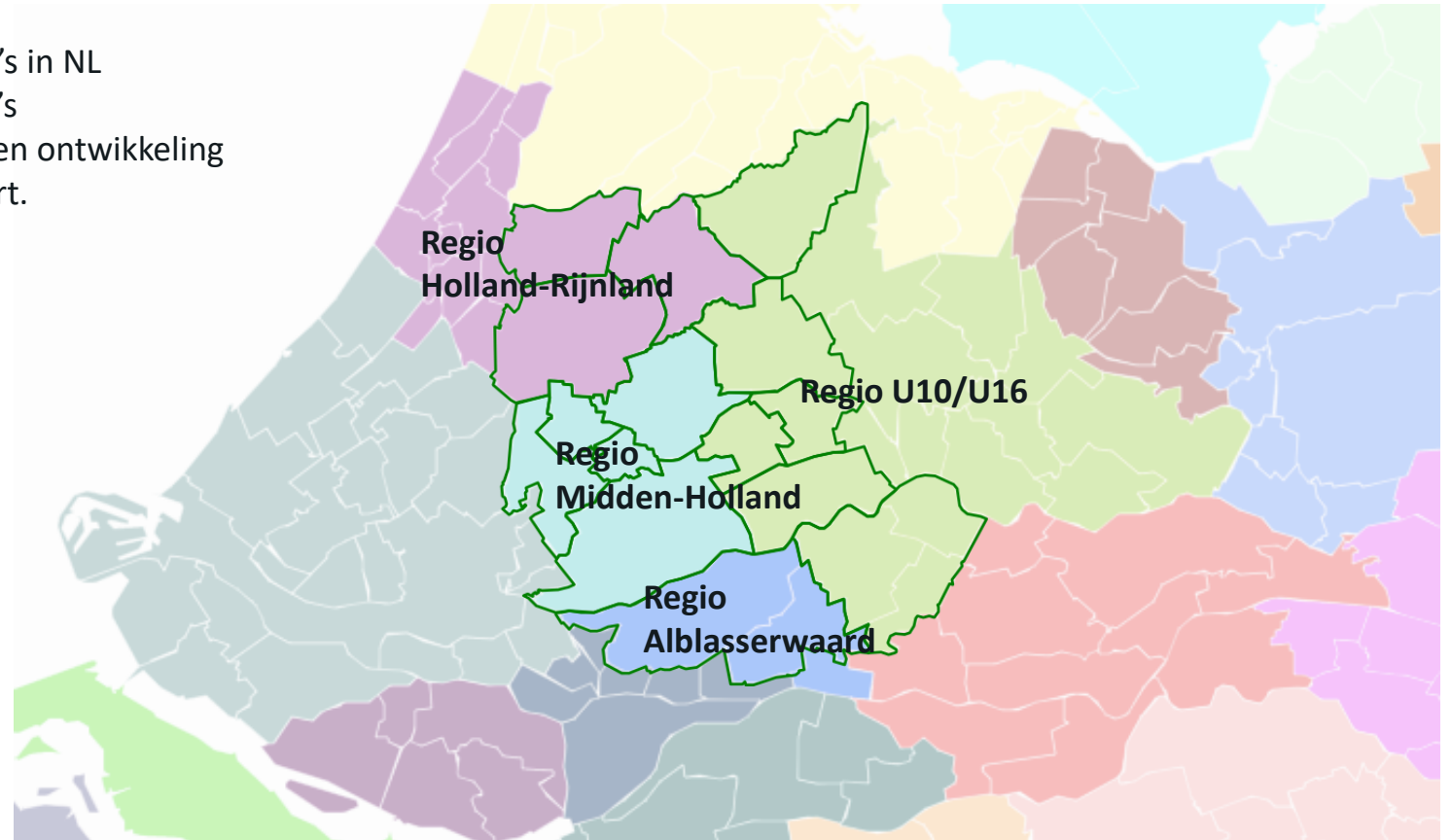
- Het Groene Hart valt in vijf hoogheemraadschappen:
 1. Rijnland (11)
 2. De Stichtse Rijnlanden (8)
 3. Amstel Gooi en Vechtstreek (9)
 4. Rivierenland (14)
 5. Schieland & Krimpenerwaard (13)

Fysieke en bestuurlijke afbakening

Het Groene Hart is verdeeld over meerdere RES regio's

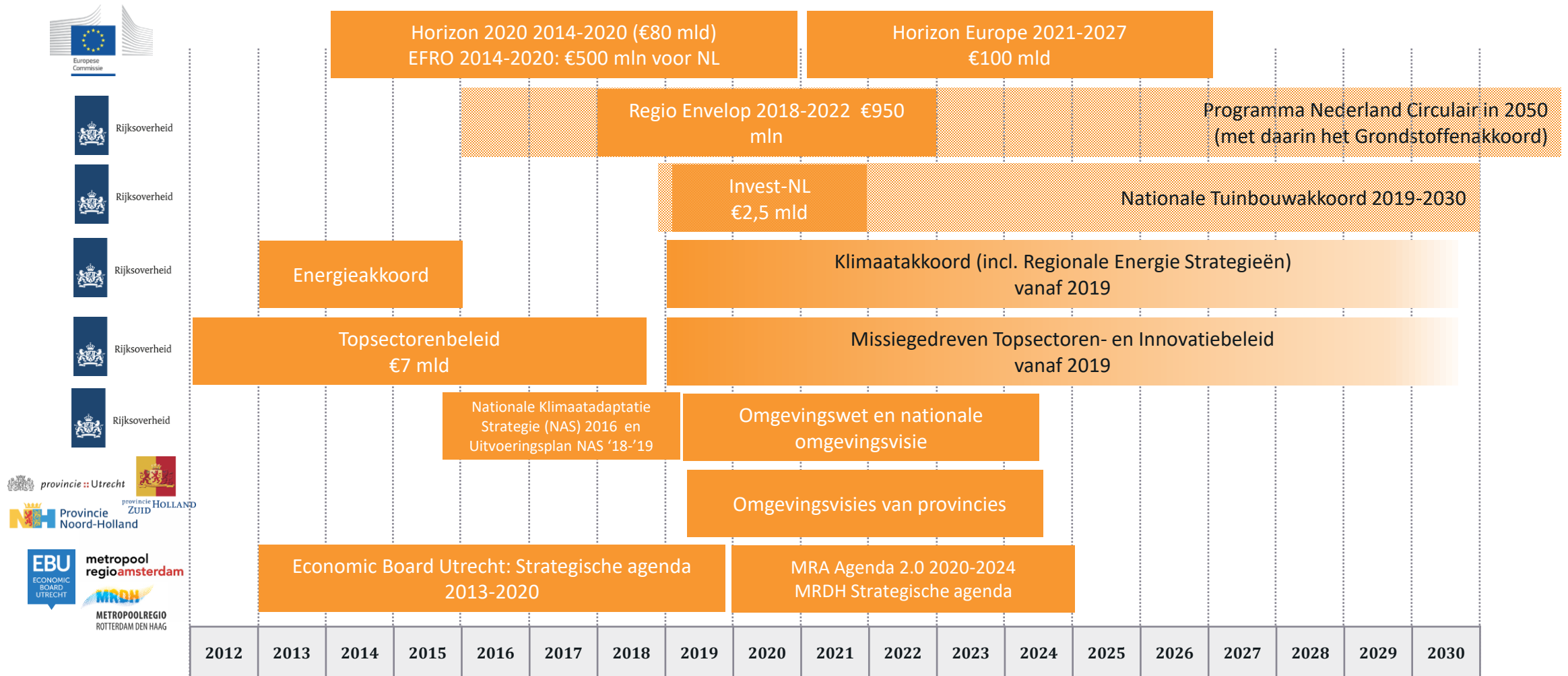
- Regionale Energie Strategie (RES): 30 energie-regio's in NL
- Het Groene Hart is verdeeld in meerdere RES regio's
- Midden-Holland is een nationale pilot regio voor een ontwikkeling van een RES en valt volledig binnen het Groene Hart.

Beleidsomgeving: wat gebeurt er om het Groene Hart heen?

Welke programma's en agenda's zijn er?

Beleidsomgeving

Sectorindeling	Regio's												Provincies				Rijk		
	MRDH		MRA	U10	EBU	EBZ	AEB	Midden-Holland	Holland Rijnland	bestuursconvenant AGW	Groene hart monitor	Regio Deal bodemdaling	Provincie Zuid-Holland	U, ZH, NH	Provincie Utrecht	Provincie Zuid-Holland	Regeerakkoord	Novi	
Bronnaam + Looptijd	Samen aan het werk! Strategische agenda Metropoolregio Rotterdam Den Haag. 2019-2022	Roadmap Next Economy 2016. Benoemt in introductie de samenwerking met Midden-Holland en Holland Rijnland maar concreet is daar niks over te vinden in het document.	Ruimtelijk-economische Actie-Agenda 2016-2020	Ruimtelijke economische koers U10. Ontmoetingsplaats voor Healthy Urban Living. (2016) en REP U10, update 2019	Strategische agenda Stepping Stones 2013-2020	EBZ heeft geen strategische agenda maar bouwt op Roadmap Next Economy en MRDH agenda	Heeft geen strategische agenda.	Strategische agenda regio midden-nederland 2016	Regionale structuurvisie Holland-Rijnland	Bestuursconvenant AGW (2014)	Groene hart monitor (2018)	Aanbiedingsbrief Regio Deal Bodemdaling Groene Hart (2019)	Bestuursakkoord Groene Hart 2016	Notitie perspectief GH irt provincies	Nieuwe Energie voor Utrecht. Coalitieakkoord 2019-2023	Elke dag beter. Zuid-Holland. Coalitieakkoord 2019 - 2023	Vertrouwen in de toekomst. 2017		
Mate van fysieke overlap																			
Bevolking																			
Economie																			
Leefbaarheid																			
Recreatie en toerisme																			
Landbouw																			
Natuur																			
Water																			
Bodemdaling																			
Ruimtelijke kwaliteit																			
Energietransitie																			
Mobiliteit en bereikbaarheid																			
Wonen																			
Onderwijs																			
Overig																			

Geen geografische overlap

Gedeeltelijke geografische overlap

Volledige geografische overlap

Komt voor in beleidsdocument

Komt niet voor in beleidsdocument

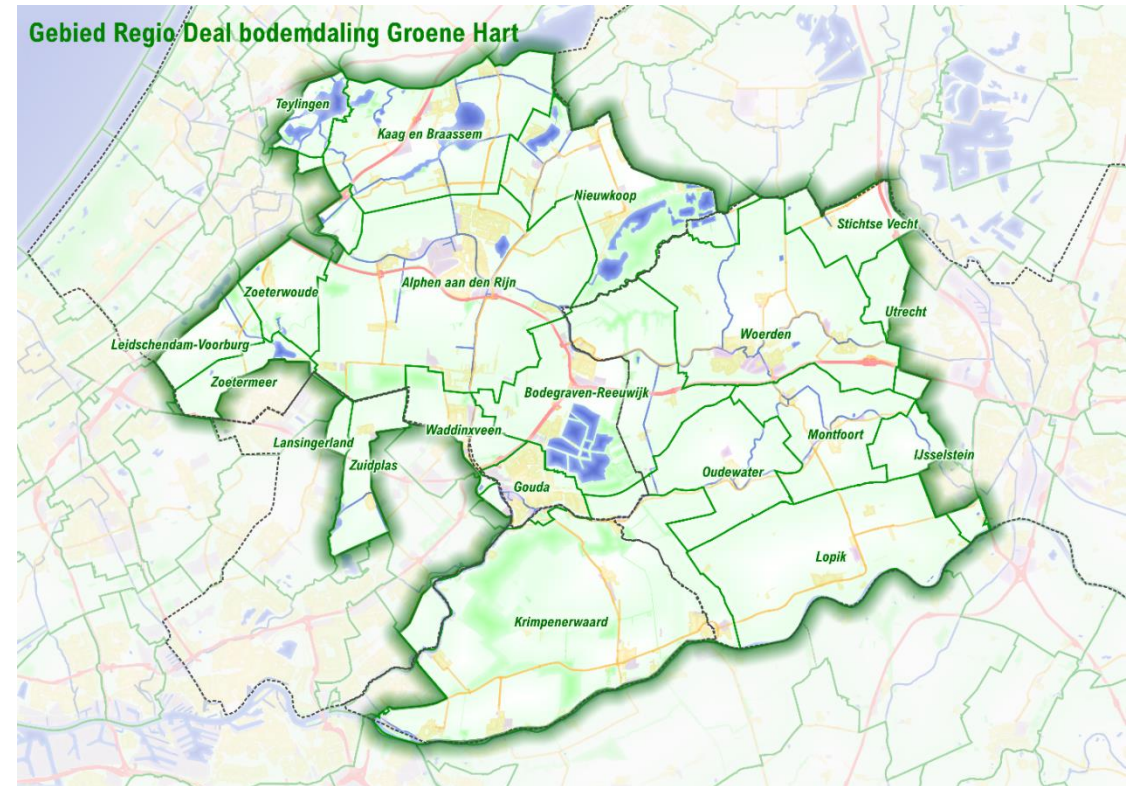
Beleidsomgeving

Wat valt op?

- Het Rijk benoemt het Groene Hart in zijn omgevingsvisie.
- Zuid Holland heeft het Bestuursakkoord Groene Hart
- Provincies Zuid-Holland en Utrecht noemen het Groene Hart in de coalitieakkoorden '19-'23. Met name op onderwerp bodemdaling (Regio Deal participatie).
- De metropolen benoemen het Groene Hart nauwelijks.

Dit is niet verrassend:

- Er is geen heldere claim of propositie van het Groene Hart richting metropolen en Rijk.
- Er is geen helder aanspreekpunt of entiteit waarmee afspraken gemaakt kunnen worden.
- Er is een aantal kenmerken in het Groene Hart (kaas, landschap, water, landbouw) deze zijn wel bijzonder, niet uniek
- Er is geen uitgesproken urgentie naast bodemdaling
- Er is geen bedrijfstak die overheerst en daarmee koers biedt.

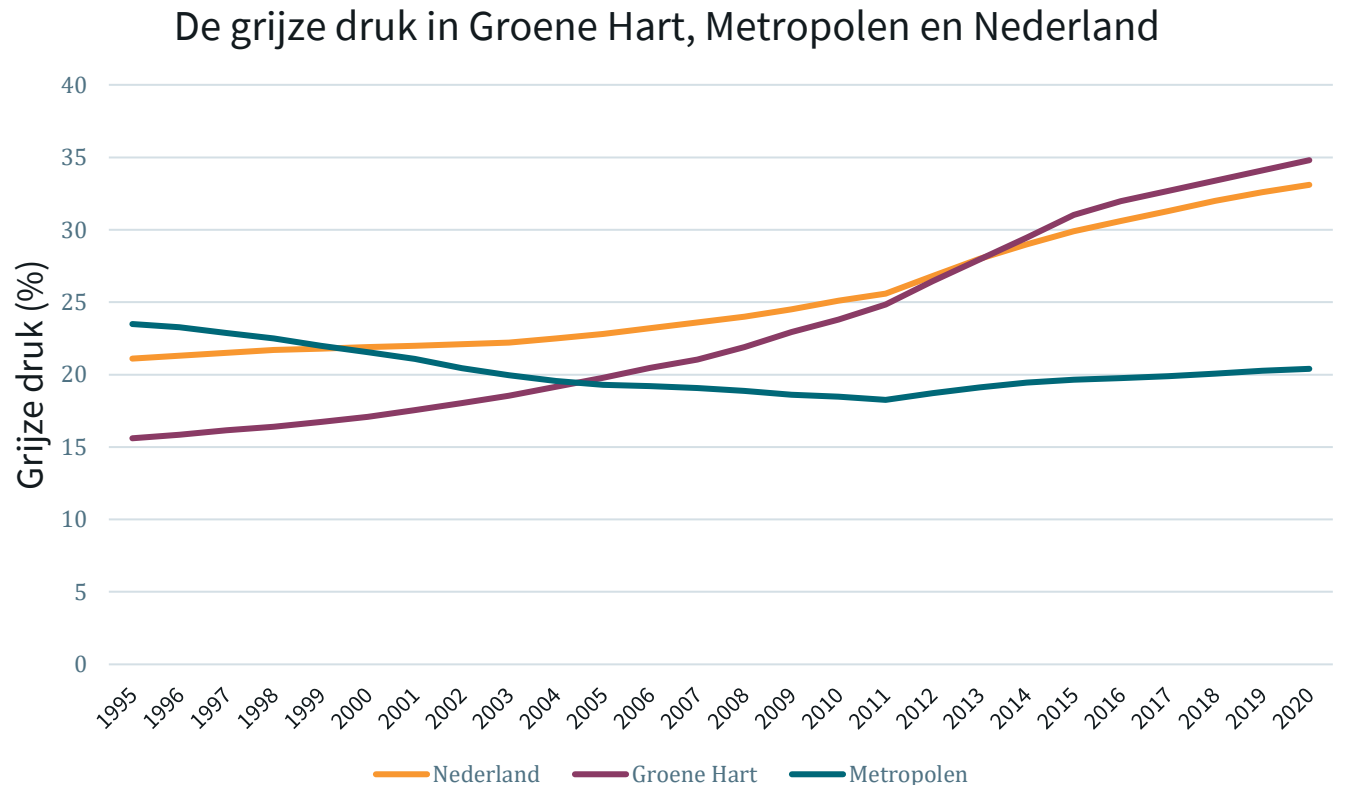
De mensen in het Groene Hart

De mensen in het Groene Hart

Het Groene Hart vergrijst snel ten opzichte van de metropolen

- Wanneer de grijze druk* voor het Groene Hart, metropolen en Nederland bekeken wordt, is te zien dat de afgelopen 25 jaar een grote verandering heeft plaatsgevonden. Waar 25 jaar geleden het Groene Hart de laagste grijze druk van deze drie had, is het Groene Hart nu een regio met een relatief hoge grijze druk.
- De sterke vergrijzing is (als we kijken naar afzonderlijke leeftijdscohorten) met name zichtbaar in relatieve afwezigheid van inwoners in de leeftijdsgroep van 25 tot 40 jaar. Deze groep was in 1995 nog wel sterk aanwezig, maar deze groep is ouder geworden en is niet meer in eenzelfde proportie vervangen. Dit komt weer door minder geboorten en een groter vertrek uit de regio onder de jeugd.

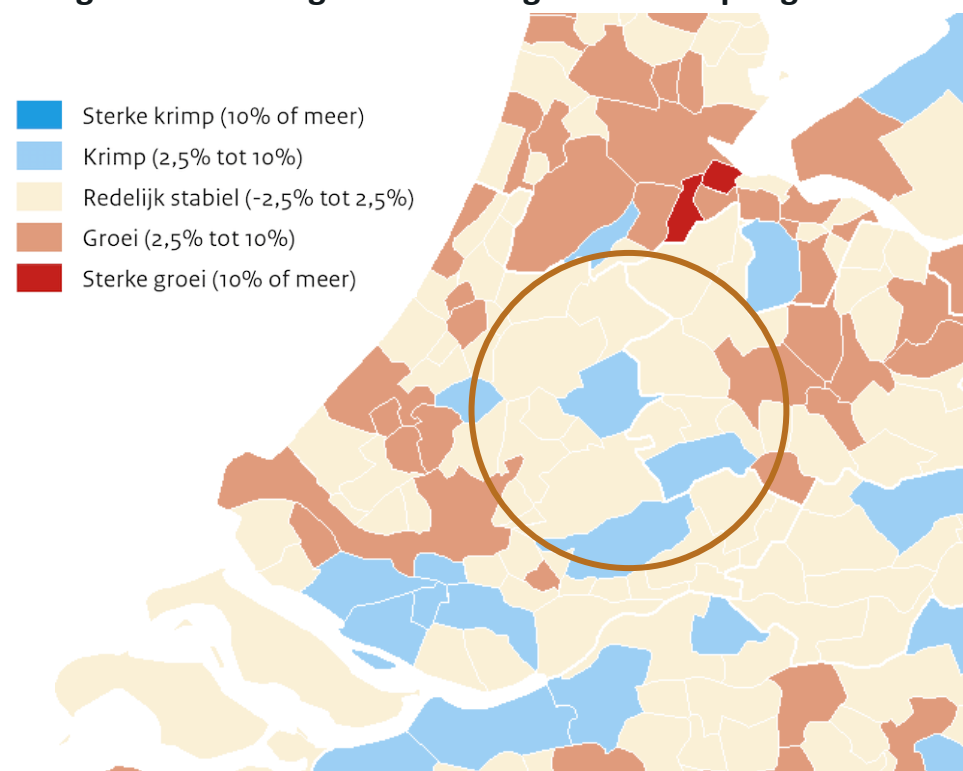

De mensen in het Groene Hart

Metropolen blijven groeien, Groene Hart stabiel en krimp

- Er wordt verwacht dat er binnen het Groene Hart diverse veranderingen plaats gaan vinden betreft de groei en/of krimp van de bevolking.
- Er wordt verwacht dat het Groene Hart licht groeit (tussen de 2,5% en 10%) tussen 2015 en 2030.
- In de periode daarna (2030 – 2040) wordt echter een lichte krimp verwacht (zie afbeelding). In de meeste gemeenten binnen het Groene Hart wordt verwacht dat de bevolkingsontwikkeling stabiel zal zijn, maar in Bodengraven en Lopik en Molenlanden wordt krimp verwacht.
- Verwacht wordt dat de bevolking van Nederland zich verder concentreert in agglomeraties. Het Groene Hart hoort daar in de huidige prognoses niet bij.
- Dit is van betekenis voor de woningbouwopgave voor de eigen bevolking.
- Het Groene Hart kan een rol spelen voor de woningbouwopgave voor de Randstad als geheel.

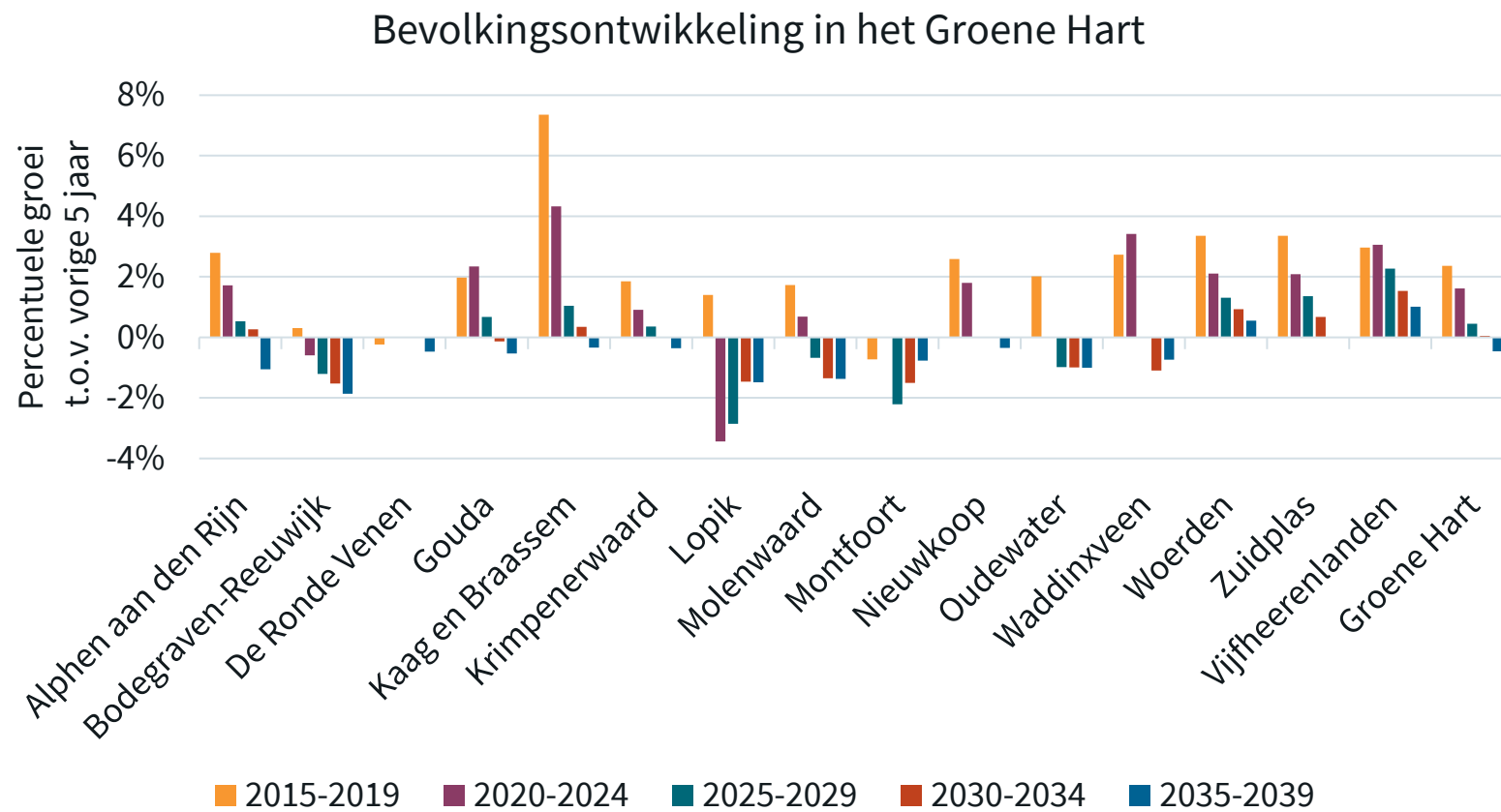
Prognose bevolkingsontwikkeling 2030-2040 per gemeente

De mensen in het Groene Hart

Krimp komt in gemeenten op verschillende momenten

- Gemiddeld gezien wordt er vanaf 2035 bevolkingskrimp verwacht in het Groene Hart.
- Wanneer en of krimp inzet, verschilt per gemeente. Zo wordt in Bodegraven-Reeuwijk de krimp al vanaf 2020 verwacht, terwijl in Vijfheerenlanden, Woerden en Zuidplas geen krimp verwacht wordt.
- Terwijl in de omliggende metropolen sterke bevolkingsgroei wordt verwacht, horen de Groene Hart gemeenten niet bij de gebieden waarvan verwacht wordt dat de bevolking zich steeds sterker zal concentreren.

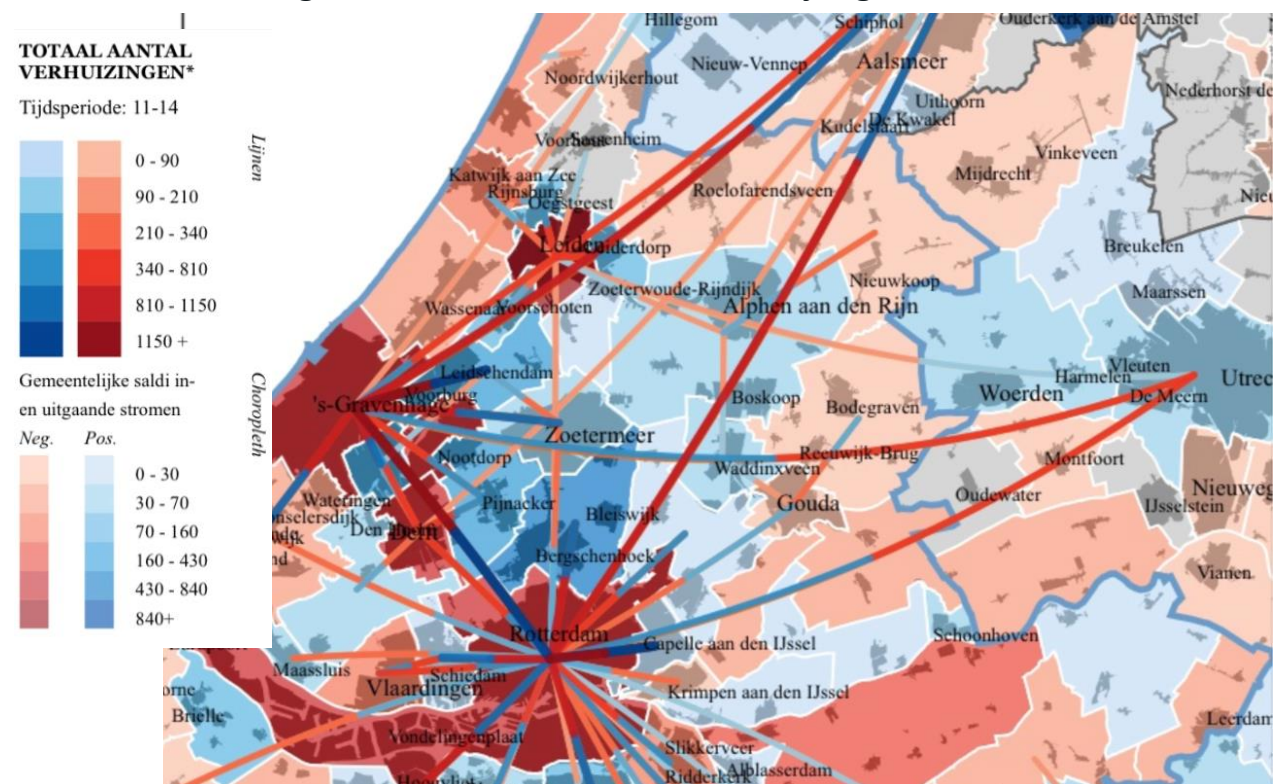

De mensen in het Groene Hart

Deel van Groene Hart weet jong professionals te binden

- Binnen het Groene Hart is een negatief verhuissaldo van jongeren (18-24 jaar). Veelal zijn dit (aankomend) studenten die in de nabijheid van hun universiteit, hbo-instelling of specialistische mbo-instelling gaan wonen. Deze bevinden zich veelal in de metropolen. Dit is niet uniek voor het Groene Hart. Door heel Nederland vertrekken jongeren naar de grote stad.
- Daartegenover staat dat de leeftijdscategorie daarboven, die vaak net werken en/of net kinderen hebben, vaak (noodgedwongen) vertrekken vanuit de stad. Deze groep gaat vaak in de 'groenstedelijke' buitenwijken wonen of in in de randgemeenten van de grote steden. Verwachting is dat de komende jaren dit type migratie toe gaat nemen.¹ Na verhuizing is deze groep vaak relatief honkvast en van grote economische toegevoegde waarde.
- In de afbeelding zijn migratiestromen te zien van werkende 24- t/m 29 jarigen tussen 2011 en 2014. Opvallend is dat sommige gemeenten binnen het Groene Hart een positief migratiesaldo hebben (blauw) terwijl andere en negatief saldo hebben (rood). Dit kan te maken hebben met de woningvoorraden of mate van voorzieningen voor deze bevolkingsgroep.
- Voor het Groene Hart ligt hier potentie: door goede voorwaarden te creëren voor jonge professionals kan er een economisch interessante bevolkingsgroep voor langere tijd gebonden worden aan de regio.

Verhuizingsstromen werkende 24- t/m 29-jarigen 2011-2014

Bronnen:

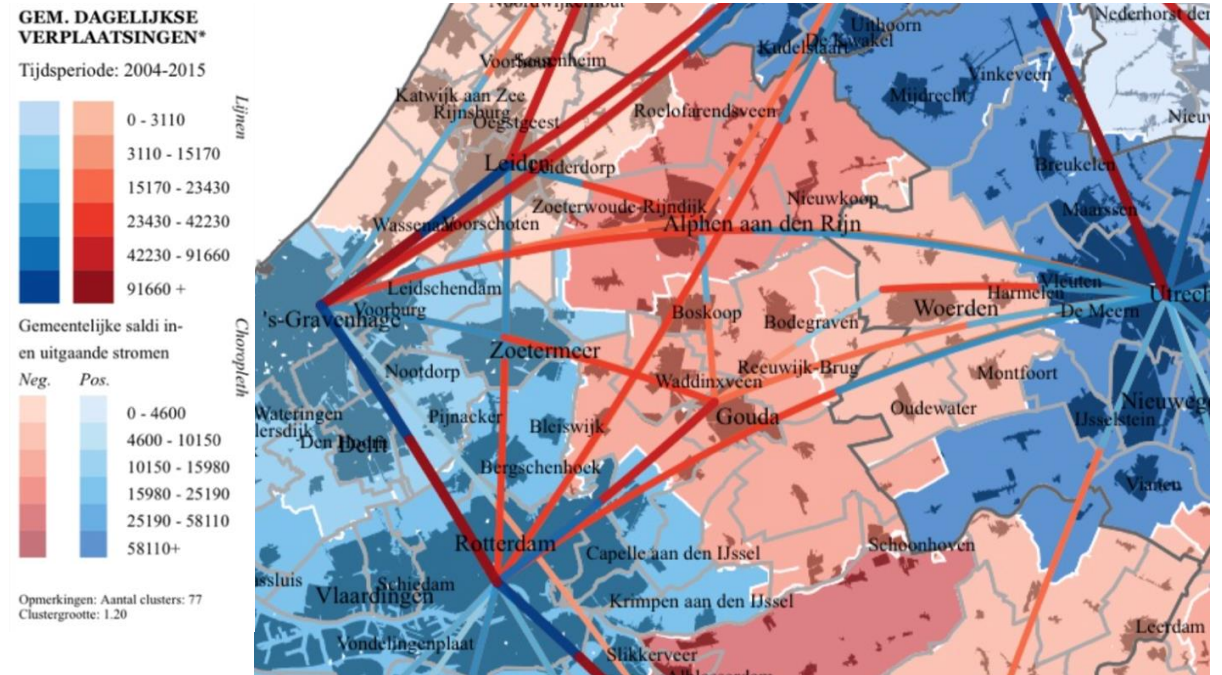
Tordoir & Poorthuis (2017). Zuid-Hollandse netwerken: analyse van ruimtelijke interactie tussen gemeenten en kernen.
Laarman & van Dam (2018). Waar willen jonge gezinnen wonen?

De mensen in het Groene Hart

Forenzen gaat met name het Groene Hart uit

- Het Groene Hart heeft een belangrijke functie betreft pendel binnen de randstad. Rondom de drie grootste steden binnen het groene hart (Alphen aan den Rijn, Woerden en Gouda) voltrekken zich *daily urban & regional systems* waar deze steden als centrumgebied voor de omliggende gemeenten kunnen worden gezien. Binnen deze *systems* domineren verplaatsingen voor werk, zakenverkeer, gespecialiseerd onderwijs en niet-dagelijkse voorzieningen.
- Vanuit deze *systems* is er vervolgens veel pendel naar de Metropolen (zie afbeelding). Alle drie de gebieden kleuren rood, wat inhoudt dat er dagelijks *negatieve pendel* is vanuit deze gebieden. Er vertrekken dus dagelijks meer mensen vanuit deze gebieden naar de metropolen (voor bijvoorbeeld werk) dan dat er binnenkomen. Hiermee kent het Groene Hart dus een gezamenlijke kracht c.q. uitdaging.
- Hoger opgeleiden (hbo-/ac.-niveau) reizen over het algemeen langer en vaker naar hun werk. De uitgaande pendel vanuit het groene hart bestaat daarom voornamelijk uit deze groep. Hierbij speelt Rotterdam een hoofdrol voor industrieel kenniswerk.
- Gouda en Alphen aan de Rijn kunnen worden gezien als afzonderlijke 'arbeidsmarktregio's' voor middelhoog opgeleiden (mbo-/vwo-niveau). Dit komt voornamelijk door de inkomende pendel van specialistisch geschoolde mbo'ers. De pendel van lager opgeleiden (lbo-/mavo-niveau) blijft veelal beperkt tot de directe omgeving. Hierin spelen de centrumgemeenten van het groene hart een belangrijke rol.

Pendelstromen en *daily urban systems*

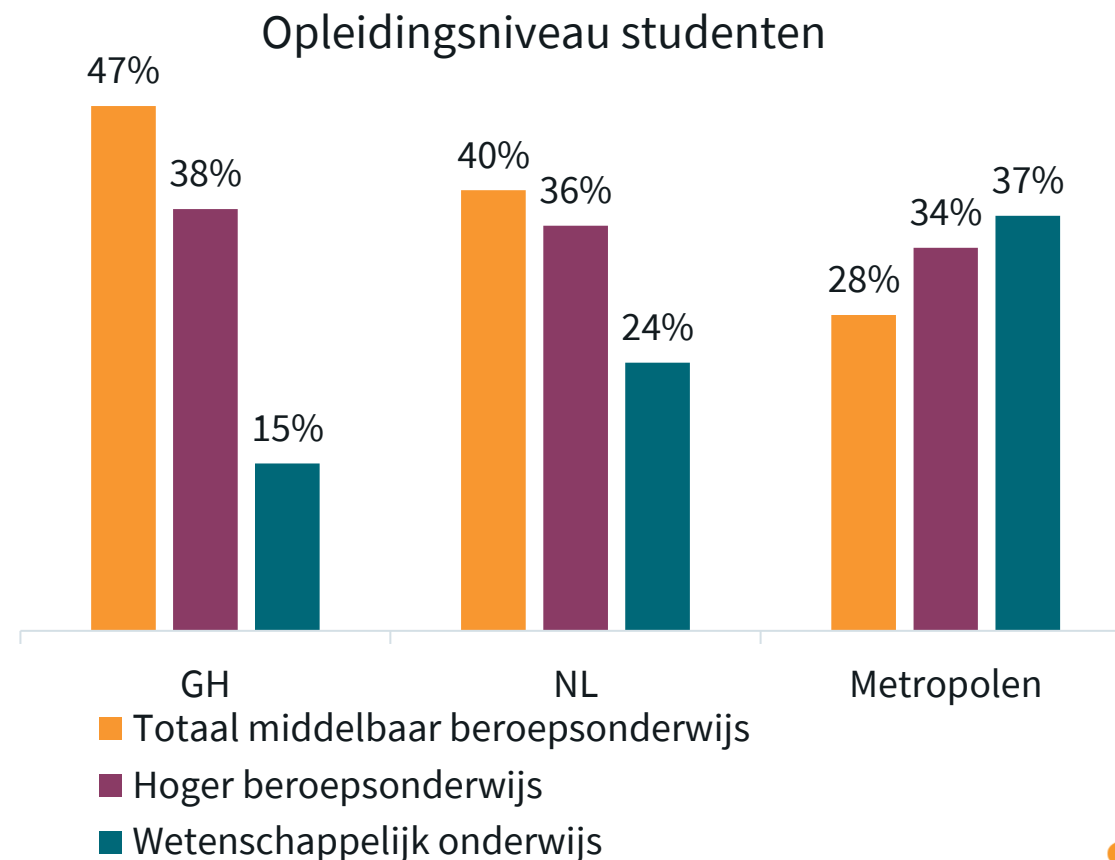

Bovenstaande kaart kent twee lagen: een bovenlaag met lijnen tussen regio's en een grondlaag. De lijnen geven ruimtelijke interacties aan tussen twee plaatsen: stromen van (dagelijkse) verplaatsingen. Lijndikte en kleurintensiteit tonen de omvang van de stroom. Naast de omvang zijn ook stroomrichtingen aangegeven. Iedere lijn heeft een rood deel en een blauw deel. Het blauwe deel haakt aan op de plaats met een per saldo netto inkomende stroom. Het rode deel haakt aan op de plaats met per saldo uitgaande stroom. De verhouding tussen de lengte tussen de twee kleurdelen reflecteert de verhouding van de stroomrichtingen. Bij gelijke lengte van de rode en blauwe lijndelen zijn in- en uitgaande stromen tussen beide plaatsen in evenwicht. De onderlaag van de regio's geven het totale saldo van alle inkomende en uitgaande stromen weer: blauw voor een positief saldo en rood voor een negatief saldo. De kleurintensiteit reflecteert de omvang van de saldi.

De mensen in het Groene Hart

In het Groene Hart wonen minder wo-studenten dan in metropolen en gemiddeld in NL

- Van alle studenten in het hoger- en beroepsonderwijs die in het Groene Hart wonen, studeert bijna 50% in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), 37% in het hoger beroepsonderwijs (hbo) en 14% in het wetenschappelijk onderwijs (wo).
- Binnen de groep studenten volgt bijna de helft een opleiding in het mbo.
- Er zijn relatief weinig studenten in het wo bij vergelijking met Nederland en metropolen; het aandeel wo studenten in de metropolen is meer dan twee keer zo groot als in het Groene Hart. Gegeven de aanwezigheid van universiteiten in de metropolen en de afwezigheid van universiteiten in het Groene Hart is dit verklaarbaar.
- Hbo studenten moeten grotendeels het Groene Hart uit voor hun studie, maar zijn wel vrij sterk vertegenwoordigd. Dat kan komen omdat ze relatief vaak thuis (kunnen) blijven wonen, en/of omdat ze vaker dan elders voor hbo in plaats van wo kiezen.

De banen in het Groene Hart

De banen in het Groene Hart

Relatief veel werkgelegenheid in landbouw, handel en industrie

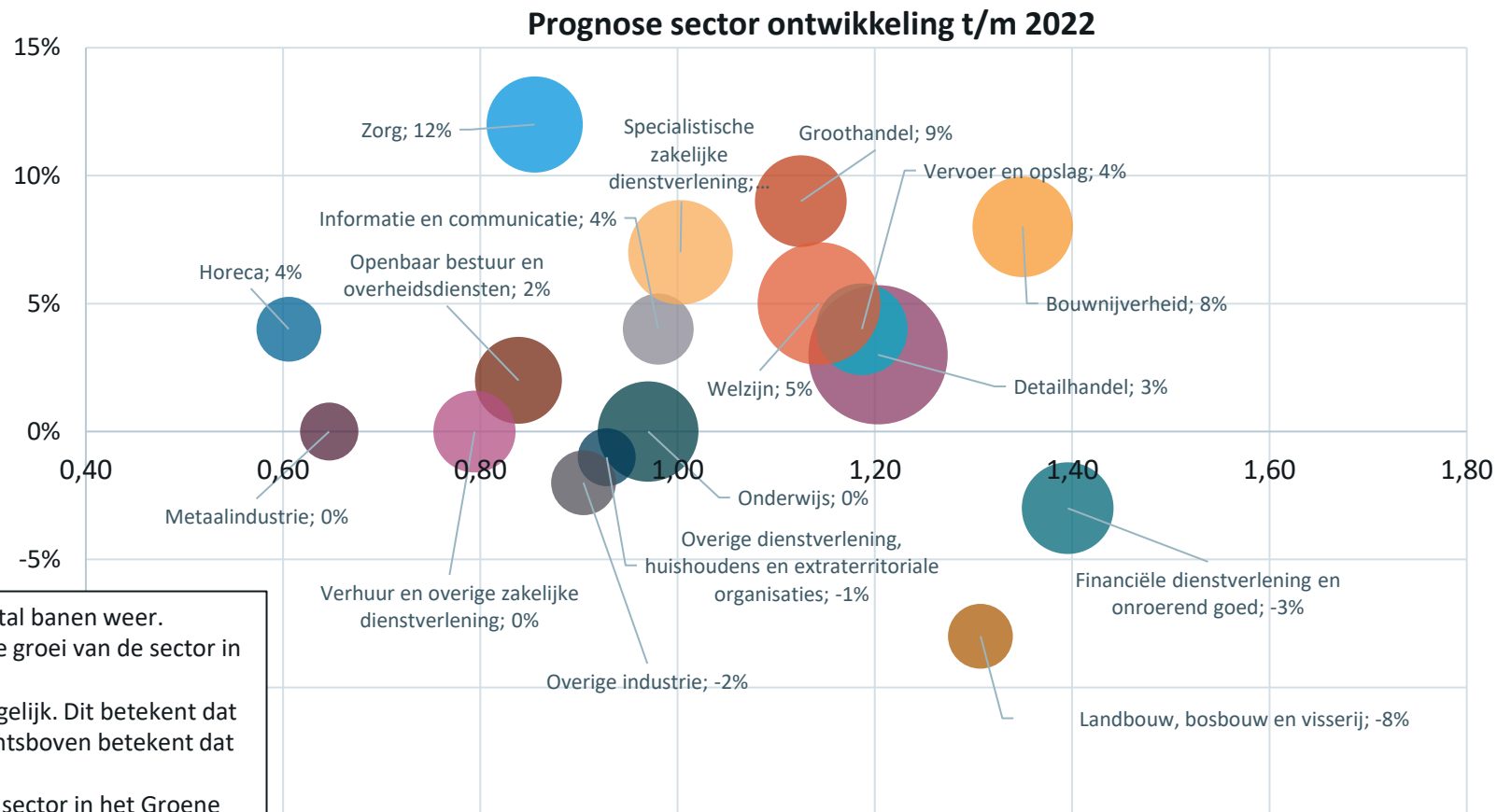
- Het Groene Hart kent qua werkgelegenheid een bovengemiddelde concentratie in de landbouw, industrie, handel en overige dienstverlening ten opzichte van gemiddeld in Nederland.
- Dat wil zeggen: het relatieve aandeel van werkgelegenheid in deze sectoren is hoger dan gemiddeld in Nederland. Bijvoorbeeld: 5 procent van de werkgelegenheid in het Groene Hart is in de landbouw, tegenover 3 procent in Nederland. De werkgelegenheid in de landbouw is dus 1,84 zo geconcentreerd in het Groene Hart als in Nederland.
- Opvallend is dat er een lage concentratie werkgelegenheid binnen de recreatie en toerisme is, terwijl de regio diverse toeristische attracties en cultuurhistorisch erfgoed bezit.
- Opvallend is dat de industrie zich vooral lijkt te concentreren in de kleinere gemeenten (zie bijlage). In Alphen aan de Rijn, Gouda, Woerden en Waddinxveen is deze niet bovengemiddeld aanwezig en is het aandeel van de commerciële dienstverlening groter (dan elders in de regio), maar nog steeds kleiner dan in Nederland.
- Over het algemeen lijken de drie grote gemeenten zich vooral te concentreren op handel en verschillende soort van dienstverlening, terwijl kleinere gemeenten sterker geconcentreerd zijn in landbouw, industrie en recreatie en toerisme.

Sector	Aandeel van totale werkgelegenheid	Concentratie Groene Hart t.o.v. Nederland	Concentratie Groene Hart t.o.v. metropolen
Landbouw	5%	1,84	23,00
Industrie	19%	1,20	2,55
Handel	23%	1,27	1,70
Collectieve dienstverlening	24%	0,80	0,67
Zakelijke dienstverlening	27%	0,86	0,64
Overige dienstverlening	2%	1,09	0,86
Recreatie en toerisme	5%	0,73	0,40

De banen in het Groene Hart

Verwachte daling werkgelegenheid in landbouw en financiële dienstverlening raakt Groene Hart * relatief zwaar

- De verwachting is dat sectoren zich verschillend zullen ontwikkelen t/m 2022.
- De sectoren waar veel banen bij gaan komen in het Groene Hart zijn de zorg en de specialistische zakelijke dienstverlening. Net als in de rest van Nederland neemt de landbouw af.
- Ten opzichte van het gemiddelde in Nederland hebben deze sectoren relatief meer banen in het Groene Hart. De verwachte krimp van deze sectoren raakt het Groene Hart relatief zwaar.

- De grootte van de bollen geeft het huidige aantal banen weer.
- Het getal na de sectornaam geeft de verwachte groei van de sector in het Groene Hart weer tot en met 2022.
- Een grote bol in het kwadrant linksonder is zorgelijk. Dit betekent dat er veel banen verloren gaan. Een grote bol rechtsboven betekent dat die sector veel nieuwe banen gaat opleveren.
- De positie op de horizontale as geeft aan of de sector in het Groene Hart gemiddeld meer of minder banen heeft dan in Nederland.

2. Gevarieerde bedrijvigheid – weinig sturing naar mbo en ho

Grootste werkgevers in verschillende categorieën

Legenda

- *Vestiging van buitenlands concern*
- **Bedrijf met hoofdvestiging in de regio**

Groene Hart totaal		Groene Hart Industrie		Groene Hart Kaas*		Grootste commerciële werkgevers	
1.	Groene Hart ziekenhuis (2101 werknemers)	1.	Promen B.V. (1025 werknemers)	1.	Vergeer B.V., Reeuwijk (720 werknemers)	1.	Jumbo Distributiecentrum Woerden (794 medewerkers)
2.	Promen B.V. (1025 werknemers)	2.	Rijnvicus (660 werknemers)	2.	Friesland Campina, Leerdam (358 werknemers)	2.	Sogeti B.V. (760 medewerkers)
3.	Ipse de bruggen, landgoed kooistra (835 werknemers)	3.	IHC True North (598 werknemers)	3.	Royal Bel Leerdammer B.V., Schoonrewoerd (309 werknemers)	3.	Vergeer Holland (720 medewerkers)
4.	Careyn Weddesteyn (811 werknemers)	4.	Compaxo Vleesverwerking (500 werknemers)	4.	Vepo Cheese, Bodegraven (152 werknemers)	4.	De Goudse Verzekeringen (637 medewerkers)
5.	Jumbo Distributiecentrum Woerden (794 werknemers)	5.	Ferm Werk (484 werknemers)	5.	Vandersterre B.V., Bodegraven (140 werknemers)	5.	BAM Infra (615 medewerkers)
6.	Sogeti B.V. (760 werknemers)	6.	T. Boer en zonen (470 werknemers)	6.	Grozette B.V., Woerden (117 werknemers)	6.	IHC True North **#36 (598 medewerkers)
7.	Vergeer Holland (720 medewerkers)	7.	Avery Dennison Materials (449 werknemers)	7.	Deltamilk B.V., Bleskensgraaf ca (105 werknemers)	7.	Compaxo Vleesverwerking (500 medewerkers)
8.	Gemeente Alphen a/d Rijn (687 werknemers)	8.	S.C. Johnson Benelux (363 werknemers)	8.	Kruijt B.V., Zegveld (104 werknemers)	8.	T. Boer en zonen (VanDrie Group) (470 medewerkers)
9.	Rijnvicus (660 werknemers)	9.	Terberg B.V. (342 werknemers)	9.	Wijngaard Kaas B.V., Woerden (102 werknemers)	9.	<i>Avery Dennison Materials</i> (449 medewerkers)
10.	De Goudse verzekering (637 werknemers)	10.	Croda Nederland (341 werknemers)	10.	Friesland Campina, Bodegraven (86 werknemers)	10.	Zeeman Textielsupers (431 werknemers)

*In totaal werken er 3267 mensen in de zuivelindustrie. Dit is 6% van de groot- en detailhandel in het Groene Hart en 1% van het totaal aantal banen in het Groene Hart. Schatting is dat ongeveer 25% van de Nederlandse banen in kaasindustrie en handel in het Groene Hart zijn.

De banen in het Groene Hart

Met name gazellen in ICT- en maaksector

- Gazellen worden jaarlijks bekend gemaakt door het Financieel Dagblad. Het zijn Nederlands' meest snelgroeiende (naar omzet). De tabel geeft weer in welke sector de gazellen van 2014 tot 2018 in het Groene Hart actief zijn.
- Met name de ICT-sector en de maakindustrie zijn prominent aanwezig in het Groene Hart. Als dit wordt vergeleken met de sectoren van de gazellen uit de omliggende metropolen valt op dat ICT in beide gebieden de grootste sector is van de gazellen. Opvallend is dat de sector 'zakelijke dienstverlening' significant kleiner is in het Groene Hart dan in de omliggende metropolen.
- De sectoren van de gazellen sluiten aan bij de opleidingsprofielen zoals eerder geschetst. In vergelijking met de omliggende metropolen is er relatief veel mbo-geschoolde bevolking actief in het Groene Hart. Op ICT na zijn in de hiernaast genoemde sectoren relatief veel werknemers op mbo niveau werkzaam.
- Naast het aantal gazellen valt op dat de omzet van gazellen in de maakindustrie en handel, ondanks hun kleinere aantal, groter is dan de omzet van de gazellen in de ICT-sector.

Sector	Aantal gazellen in Groene Hart	Totale omzet
ICT	10	148m
Maakindustrie	6	331m
Dienstverlening	5	8m
Bouw	3	6m
Handel	3	180m
Marketing	3	1m

De banen in het Groene Hart

Bedrijfsnamen, sector, plaats en omzet van gazellen

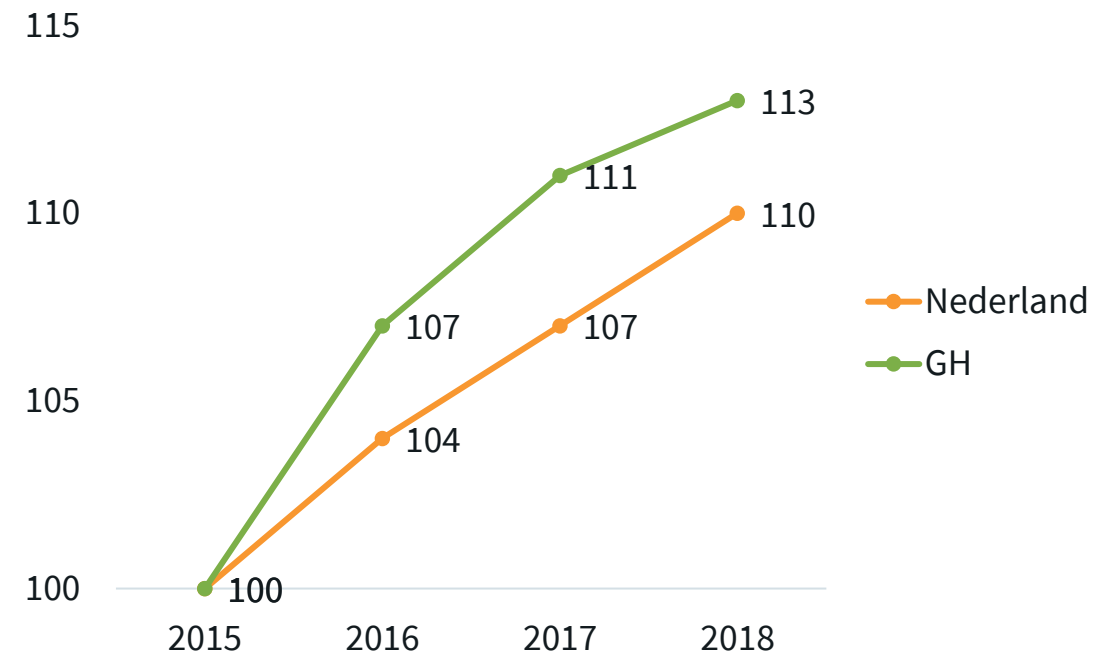
Bedrijf	Sector	Gemeente	Omzet
FES Holding (Frames Group)	Maakindustrie	Alphen aan den Rijn	€ 170.700.000
Den Hartog	Handel	Groot-Ammers	€ 168.373.612
Agile Software	ICT	Alphen aan den Rijn	€ 104.000.000
J. van Walraven Holding (Walraven Group)	Maakindustrie	Mijdrecht	€ 98.100.000
Otolift Trapliften	Maakindustrie	Bergambacht	€ 55.165.202
Technolution	ICT	Gouda	€ 19.279.271
Pluto Sport Europe	Handel	Ter Aar	€ 10.082.000
Every Angle Software Solutions	ICT	Gouda	€ 8.700.000
AllSolutions	ICT	Woerden	€ 5.576.687
LB Transport (DtD Cargo)	Dienstverlening	Mijdrecht	€ 5.092.821
Doosopmaat.nl	Maakindustrie	Waddinxveen	€ 3.727.881
Relaties	ICT	Waddinxveen	€ 3.173.322
Cloudwise	ICT	Woerden	€ 3.141.234
Van der Waay Machinebouw	Maakindustrie	Hazerswoude-Dorp	€ 2.683.353
Bouwbedrijf Ad Spruit	Bouw	Montfoort	€ 2.679.253
SilverFit	Dienstverlening	Woerden	€ 1.757.359
Tilaa	ICT	Woerden	€ 1.693.073
Eteck	Bouw	Waddinxveen	€ 1.500.000
Inter Tender Consult	Bouw	Woerden	€ 1.500.000
Critical Minds	Maakindustrie	Kamerik	€ 1.433.895
Sera Business Design	ICT	Alphen aan den Rijn	€ 1.195.000
Drieborg	Handel	Vinkeveen	€ 1.100.000
Trendel	Dienstverlening	Alphen aan den Rijn	€ 877.665
Merosch	Dienstverlening	Bodegraven	€ 700.000
SERA Busin. Design (Alphens.nl)	ICT	Alphen aan den Rijn	€ 700.000
DoubleSmart B.V.	Marketing	Gouda	€ 500.000
H&O E-commerce specialisten	ICT	Roelofarendsveen	€ 435.813
De Vries Investment Services	Dienstverlening	Alphen aan den Rijn	€ 358.949
Niels Zuidwijk Reclame	Marketing	Hazerswoude-Dorp	€ 340.000
Yourstyledesign	Marketing	Roelofarendsveen	€ 273.903

De banen in het Groene Hart

Banen in sector recreatie & toerisme

- Ongeveer 2% van alle Nederlandse banen in recreatie & toerisme bevindt zich in het Groene Hart
- Het aantal banen in sector recreatie & toerisme groeit sneller dan gemiddeld in Nederland.

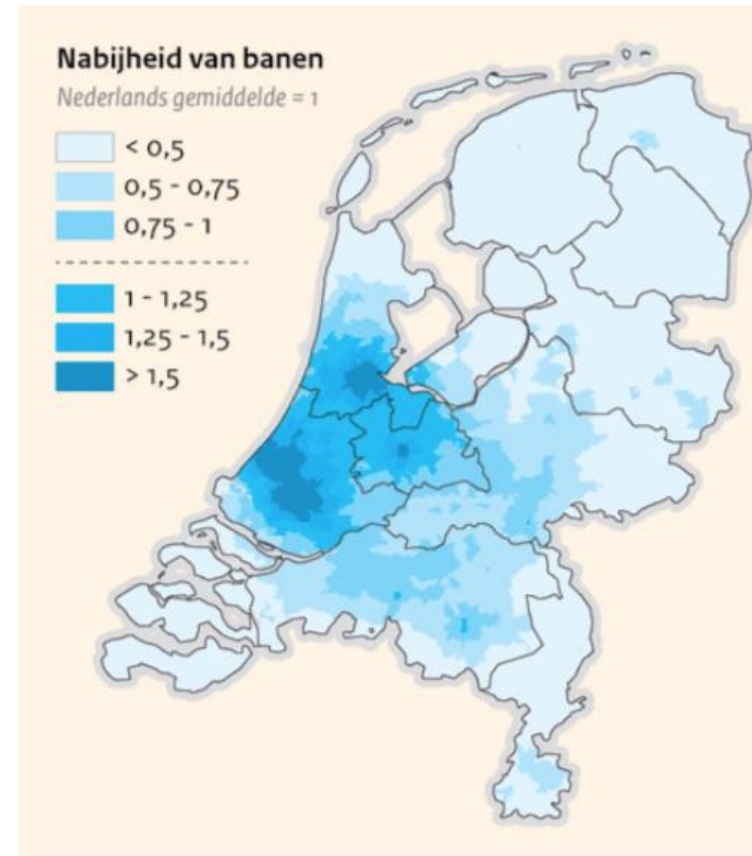
Ontwikkeling van het aantal banen in sector recreatie & toerisme per jaar

De banen in het Groene Hart

Groene Hart bezit een unieke positie in de nabijheid van veel banen

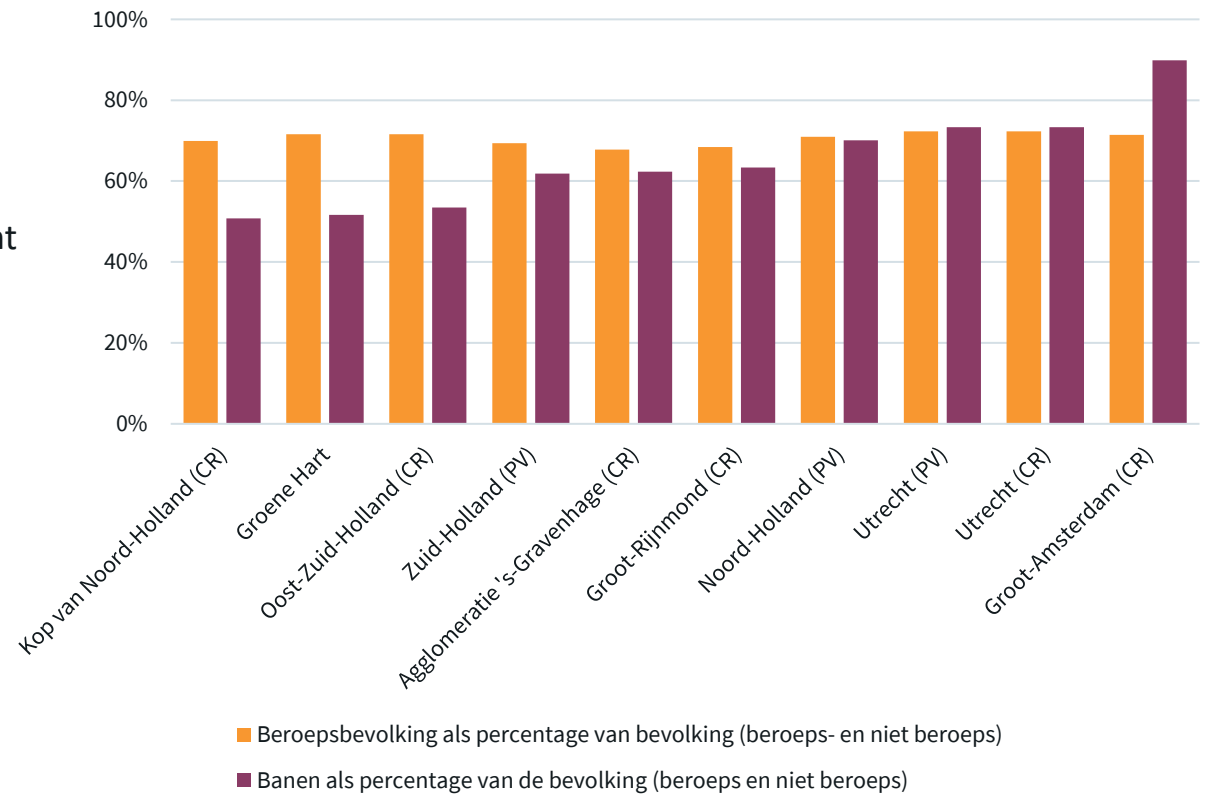
- Door de unieke positie van het Groene Hart tussen drie metropolen in kenmerkt de regio zich door een hoge mate van de aanwezigheid van banen op pendelafstand. Alleen binnen binnen de G4 en op de as tussen Rotterdam en Den Haag is de nabijheid van banen hoger.
- De nabijheid van banen in het Groene Hart is daarmee vergelijkbaar met directe randgemeenten van de G4.
- Oftewel, indien het Groene Hart zich daarnaast onderscheidt van andere gebieden (bijvoorbeeld naar leefbaarheid, ruimte, groen, etc.) heeft het een unieke propositie ten opzichte van de G4 en de gemeenten daaromheen.

De banen in het Groene Hart

Het Groene Hart: aantrekkelijk woongebied, relatief minder bedrijvigheid

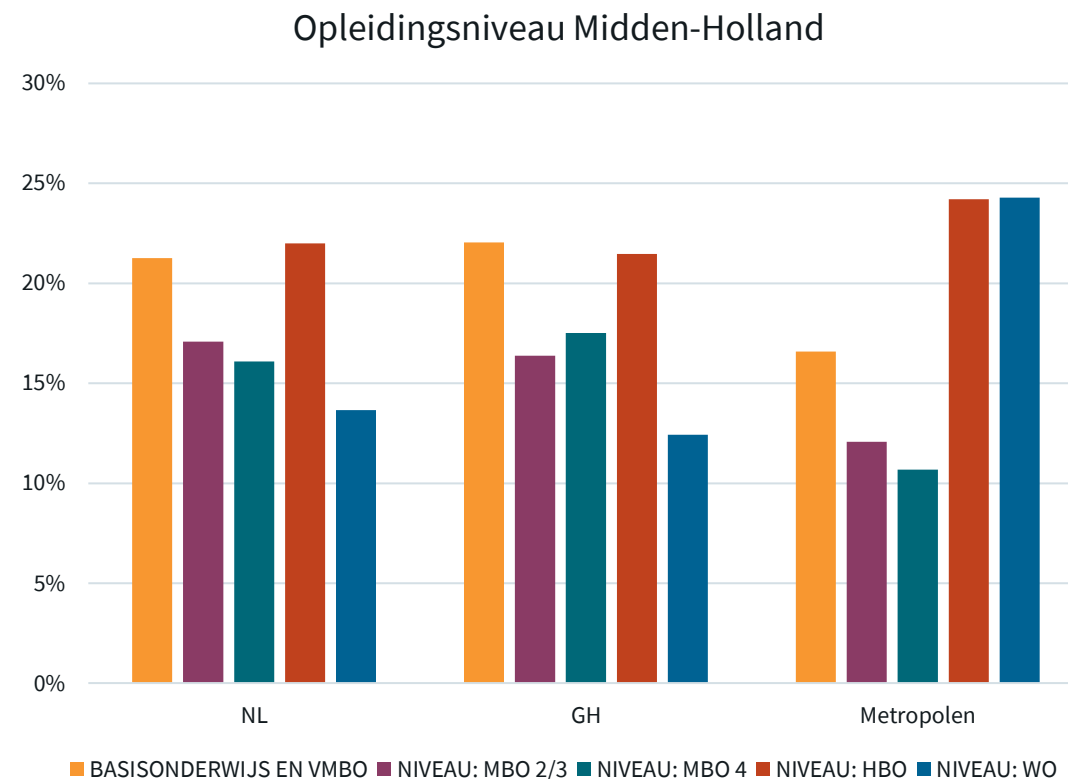
- In het Groene Hart is de beroepsbevolking gemiddeld van grootte: 72% van de bevolking behoort tot de beroepsbevolking.
- Het aantal banen als percentage van de bevolking is relatief laag als dit vergeleken wordt met grootstedelijke regio's zoals Utrecht, Rotterdam en Amsterdam: het aantal banen uitgezet tegen de bevolking laat een percentage van 52% zien, waar dat in regio Utrecht bijvoorbeeld 73% is.

De banen in het Groene Hart

Opleidingsniveau van werkenden in het Groene Hart is vergelijkbaar met Nederland

- Werkenden worden gedefinieerd als personen tussen 15 en 74 die minimaal één uur per week werken in het Groene Hart. Het is niet gezegd dat zij ook in het Groene Hart wonen.
- Het opleidingsniveau van werkenden in het Groene Hart* is zeer verschillend van dat van werkenden in de metropolen.
- De verdeling van opleidingsniveau onder werkenden in het Groene Hart is vergelijkbaar met dat in Nederland.
- Het kleine aantal banen op wo-niveau komt goed overeen met wat wordt gezien in de data over het forenzen in de regio. De hoogopgeleiden in de regio gaan in de stad werken, terwijl de lageropgeleiden in de regio blijven werken.

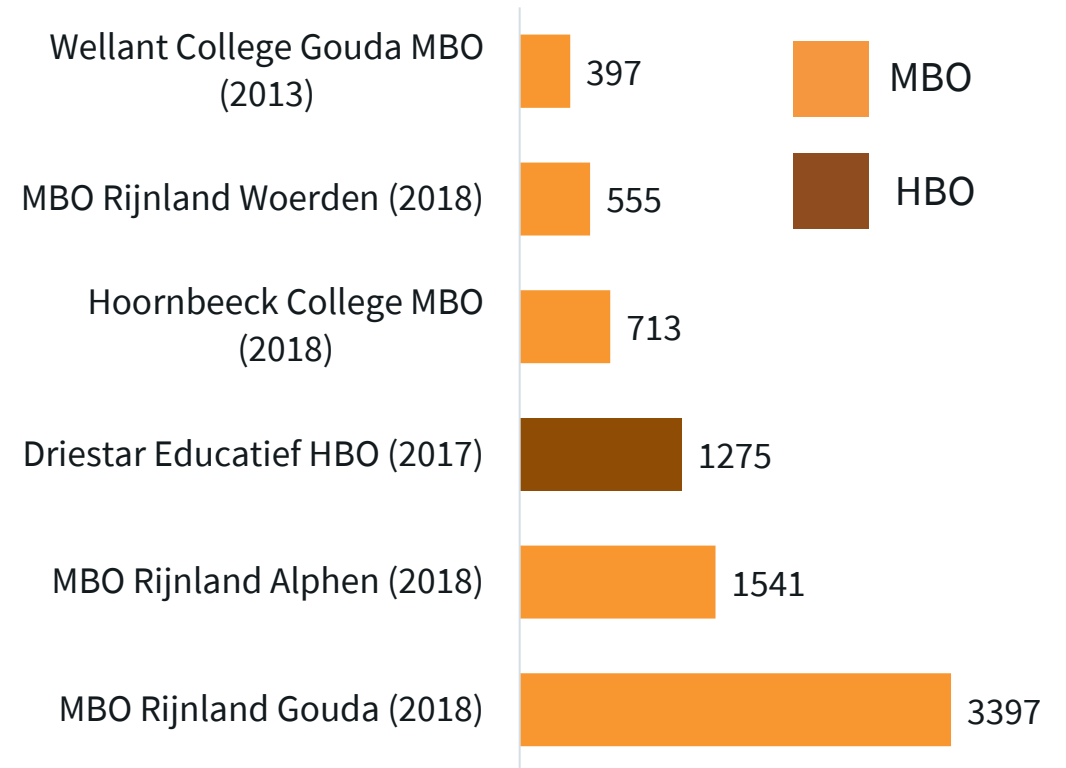
Het onderwijs in het Groene Hart

Het onderwijs in het Groene Hart

Omvang opleidingsinstellingen in het Groene Hart

- In totaal volgen er 7878 studenten onderwijs in het Groene Hart. Het merendeel van de instellingen biedt mbo onderwijs aan. De meeste leerlingen volgen onderwijs aan Mbo Rijnland in Gouda.
- Gouda is de stad waar de meeste onderwijsinstellingen zijn: Mbo Rijnland Gouda, Hoornbeeck College en Driestar Educatief.
- In de regio zijn 3 PPS-en in het beroepsonderwijs actief (zie een volgende slide).
- Om de samenwerking tussen mbo, hbo en wo te versterken is in 2009 de Groene Hart Academie in Nieuwkoop opgericht, waar aan kennisvragen voor het Groene Hart kan worden gewerkt. Hieraan werken Hogeschool InHolland Delft, het Wellant College en Wageningen University mee. Bestuurlijk zijn de gemeente Nieuwkoop en stichting Groene Hart hierbij betrokken.
- Gouda en omliggende gemeenten nemen samen met ondernemersorganisaties en drie mbo-instellingen deel in Campus Gouda.

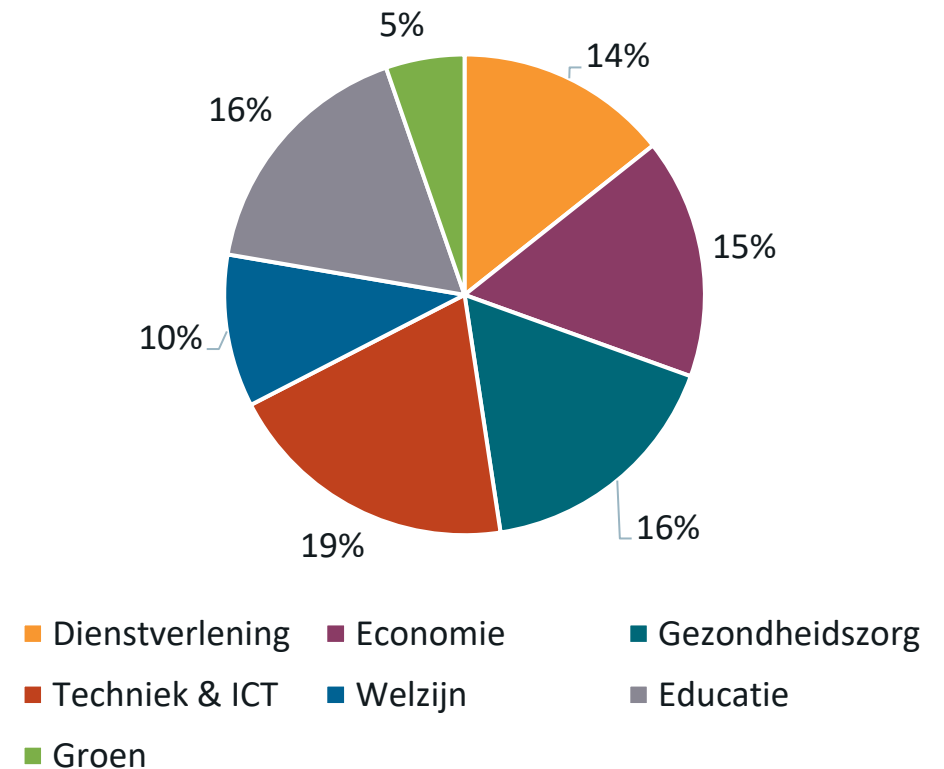

Het onderwijs in het Groene Hart

Studierichtingen in het Groene Hart zijn verspreid

- De studierichtingen die de studenten in het Groene Hart kiezen zijn zeer divers. De relatief grote percentages voor educatie en groen kunnen worden verklaard door de aanwezigheid van het Driestar Educatief en het Wellant college.
- Als de opleidingsrichtingen worden vergeleken met de grootste groeisectoren in het Groene Hart (zie eerder), is te zien dat de grootste studierichtingen goed overeenkomen met de grootste sectoren.

Studierichtingen in het Groene Hart

Onderwijs in het Groene Hart

Van 31 PPS-en in Zuid-Holland: 3 PPS-en in het Groene Hart

- CIV Smart Technology Mbo Rijnland
- CIV Welzijn en zorg Mbo Rijnland
- PPS Waterroute, Wellantcollege

CIV SMART TECHNOLOGY

Slim samenwerken aan Smart Technology

Stad (Zuid-Holland)	Aantal PPS
Rotterdam	9
Den Haag	4
Leiden	3
Dordrecht	3
Vlaardingen	2
Rotterdam/Dordrecht	1
Gouda/Zoetermeer	1
Hardinxveld-Giessendam / Dordrecht	1
Delft	1
Westland-Oostland Barendrecht	1
Schiedam	1

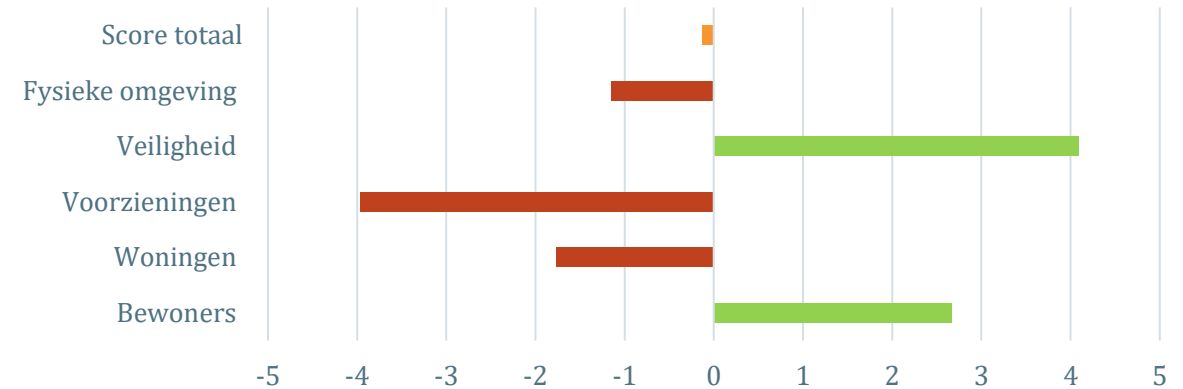
De leefbaarheid in het Groene Hart

Leefbaarheid

- Het Groene hart scoort op de Leefbaarometer van BZK net iets onder het Nederlands gemiddelde. Hiermee sluit de leefomgeving net iets minder goed aan bij de voorwaarden en behoeften van de bevolking dan gemiddeld in Nederland.
- Tussen de verschillende 'dimensies' in deze Leefbaarometer zitten grote verschillen. Het Groene Hart scoort vooral goed op de dimensies *veiligheid* en *bewoners*.
- Er wordt (ver) onder het Nederlands gemiddelde gescoord op de dimensies *voorzieningen*, *fysieke omgeving* en *woningen*.
- Wanneer er uitgesplitst wordt naar gemeente (zie bijlage) is te zien dat vrijwel alle gemeenten in het Groene slechter scoren op woningen (m.u.v. Lopik en Oudewater) en voorzieningen (m.u.v. Gouda en Woerden). Bij de dimensie fysieke omgeving scoort ongeveer de helft van de gemeenten boven het Nederlands gemiddelde en de andere helft hier onder.
- Hieruit kan dus worden geconcludeerd dat het Groene Hart gemiddeld gezien een veilige regio is waarin de inwoners een relatief sterke sociaaleconomische status hebben. Echter zijn er relatief weinig voorzieningen zoals horeca, musea, winkels, etc. Ook sluit het woonaanbod niet voldoende aan bij (toekomstige) woonwensen en profiteren de inwoners onvoldoende van de nabijheid van al het natuurlijk gebied en de aanwezige infrastructuur.

Leefbaarometerscore Groene Hart, als afwijking van het Nederlands gemiddelde (2016)

De Leefbaarometer is opgezet door het ministerie van BZK om de leefbaarheid in wijken en gemeenten in Nederland in kaart te brengen. Het geeft "de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld." Er wordt gebruik gemaakt van 100 indicatoren die onderverdeeld zijn in 5 dimensies. Als een dimensie 0 scoort is die dimensie gelijk aan Nederlands gemiddelde.

Dimensie	Voorbeeld van indicatoren
Dimensie woningen	Woningvoorraad, bouwperiode, woningtypering, woningoppervlak
Dimensie fysieke omgeving	Afstanden tot infrastructuur, rijksmonumenten, groen, water, geluidsbelasting
Voorzieningen	Nabijheidstatistieken, verenigingsleven
Bewoners	Inkomens, opleiding, uitkeringen, samenstelling, ontwikkeling
Veiligheid	Overlast, criminaliteit

Leefbaarometer per gemeente

Wisselende leefbaarheid. Gouda blijft iets achter bij andere gemeenten.

- De tabel geeft in verschillende scores van de individuele Groen Hart gemeenten weer.
- De scores zijn weergegeven als een afwijking op het Nederlands gemiddelde. Indien de score positief is (groen) scoort de gemeente op deze dimensie hoger dan het Nederlands gemiddelde. Indien de score negatief is (rood) scoort de gemeente lager.
- Hieruit blijkt dat de scores van de gemeenten onderling redelijk overeen komen. Enkel Gouda lijkt significant anders te scoren betreft leefbaarheid. Deze gemeente scoort alleen boven het Nederlands gemiddelde betreft voorzieningen.

	Bewoners	Woningen	Voorzieningen	Veiligheid	Fysieke omgeving	Score totaal
Alphen aan den Rijn	0,9	-1,1	-2,6	4,7	-1,2	0,8
Bodegraven-Reeuwijk	3,8	-1,9	-2,6	10	-1,1	8,2
Gouda	-1,9	-1,6	6,8	-8,9	-6,7	-12,3
Kaag en Braassem	3,9	-3	-7,5	11,6	0,8	5,7
Krimpenerwaard	4,5	-2,1	-7,3	7	-0,3	1,7
Lopik	4,7	1,6	-13	5,9	0,9	0,1
Montfoort	4,9	-0,7	-2	4,6	-1,1	5,7
Nieuwkoop	4	-2,5	-11,6	10,1	0,2	0,1
Oudewater	4,3	0,8	-9,6	2,2	-1,2	-3,5
De Ronde Venen	2,7	-3,3	-5,5	3,5	0,9	-1,8
Waddinxveen	2	-5,7	-0,3	3,4	-1,5	-2,1
Woerden	3,3	-0,3	1,5	0,4	-2,1	2,8
Zuidplas	3,6	-1,1	-1,5	3,8	-2,7	2,2
Molenlanden*	6,7	-1,1	-11,5	11	3	8
Vijfheerenlanden*	2,7	-2,9	-11,1	5,4	0,4	-5,5

Telos duurzaamheidsbalans

- De Telos duurzaamheidsbalans meet op drie verschillende 'kapitalen' drie pijlers waarop duurzame ontwikkeling van een regio is gebaseerd. Dit zijn Ecologisch kapitaal, Sociaal-cultureel kapitaal en Economisch kapitaal. Deze kapitalen zijn uitgedrukt in scores tussen 0 en 100
- Onder elk van van de kapitalen liggen meerdere kwantitatieve indicatoren. Deze kunnen betrekking hebben op objectieve grootheden (i.e. het percentage groen in de wijk), jaarlijkse wijzigingen op een bestand (i.e. aantal opgeleide leerlingen), of op de perceptie door de bevolking van een aspect (i.e. tevredenheid over de zorg). Deze zijn gescoord en samengevat in een 'voorraad'. Bij bijvoorbeeld ecologisch kapitaal zijn de voorraden o.a. afval en grondstoffen, energie, bodem, etc.
- Het Groene hart scoort onder het Nederlands gemiddelde op Ecologisch Kapitaal en gemiddeld op het economisch kapitaal. Qua sociaal-cultureel kapitaal scoort de regio hoger. Vooral op de voorraden water(kwaliteit), natuur en landschap scoort het Groene Hart laag. Dit is opvallend voor een gebied met veel groen zoals het Groene Hart. Ook op het gebied van kennis binnen het economisch kapitaal wordt lager gescoord. Dit is redelijk logisch gezien het ontbreken van grote kennisinstellingen in de regio. Ook op kunst en cultuur wordt onder het gemiddelde gescoord.
- De regio scoort juist goed op vrijwel alle sociaal-culturele voorraden en economische voorraden. Het lijkt dus dat uit deze balans (weer) het beeld ontstaat van een sociaal-economisch sterke regio, waar onder gemiddeld veel kunst en cultuur te vinden is en waar onvoldoende geprofiteerd kan worden van natuur en groen.

Indicator (2017)	Nederland	Groene Hart	Regio Food Valley	MRA	MRDH
Ecologisch Kapitaal	52	49	56	50	47
Afval en grondstoffen	46	46	48	38	30
Energie	50	48	48	57	53
Bodem	54	52	60	50	46
Lucht	74	77	78	75	70
Hinder en calamiteit	56	54	69	45	42
Water	38	28	35	30	36
Natuur en landschap	50	40	50	54	54
Sociaal-cultureel kapitaal	48	51	52	47	43
Economische participatie	41	55	51	38	31
Maatschappelijke participatie	48	53	53	43	41
Kunst en cultuur	44	37	39	49	46
Gezondheid	55	60	61	56	55
Veiligheid	43	49	49	36	33
Woonomgeving	50	52	58	51	47
Onderwijs	52	54	55	54	48
Economisch Kapitaal	48	48	53	51	50
Arbeid	48	50	57	50	46
Ruimtelijke					
Vestigingsvoorwaarden	54	56	60	43	51
Concurrentievermogen	47	46	47	54	50
Infrastructuur en bereikbaarheid	43	44	51	48	45
Kennis	50	46	51	61	57

Bouwstenen Strategische Agenda Groene Hart

Strategische bouwstenen

Inspiratie en verbinding om Brede Welvaart te versterken

Kenmerken van de bouwstenen:

1. Gaan uit van het DNA van het Groene Hart
2. Spelen in op de unieke opgaven/empirie van het Groene Hart
3. Maken een verbinding met de transformatieopgaven van Nederland.
Drie opgaven zijn kansrijk voor het Groene Hart: Klimaatadaptatie; Energietransitie; Vergrijzing
4. Bieden ruimte voor fieldlabs om later uit te groeien tot verdienmodel
5. Verbinden bestaande initiatieven
6. Versterken elkaar onderling
7. Vragen betrokkenheid van alle stakeholders

De bouwstenen zijn geïntroduceerd tijdens een grote (digitale) werksessie op 16 november 2020 met 50 deelnemers vanuit de landelijke, provinciale en gemeentelijke overheid -zowel burgemeesters, wethouders, beleidsadviseurs als raadsleden - bedrijven; onderwijsinstellingen en overige maatschappelijke organisaties. Tijdens de bijeenkomst is aan de deelnemers gevraagd welke doelen zij in 2030 willen realiseren, welke icoonprojecten ze zien en wat belangrijke randvoorwaarden zijn. De deelnemers gingen uiteen in drie groepen. Hierna volgen de conclusies en de belangrijkste elementen van de discussie, vaak in de verwoording van de deelnemers zelf.

Vier Bouwstenen voor de Strategische Agenda GH

Toekomstbestendig Leven in het Groene Hart

Toekomstbestendige Landbouw in het Groene Hart

Versterken Innovatiekracht MKB

Versterken centrumsteden en infrastructuur*

Bijdragen aan de transitieopgaven van de regio en NL met deze bouwsteen

Klimaatbestendig en energieneutraal bouwen

Het Groene Hart is een regio waar klimaatbestendig en energieneutraal bouwen door de bodemdaling niet een 'wens' is, maar een noodzaak. Het is ook een probleem dat op veel plekken in de wereld leeft en daarmee een kans om de kennis en ervaring te exporteren/kapitaliseren. Tevens sluit dit aan op de opdracht die alle gemeenten hebben gekregen om de woningvoorraad aan te passen zodat deze klimaatbestendig en energieneutraal is. Veel gemeenten hebben hiervoor al plannen die we hierbij kunnen benutten om snelheid en massa te creëren. Voor de benodigde kennisontwikkeling staat de regiodeal Bodemdaling centraal. Partners in deze deal kunnen worden uitgebreid met regionale uitvoerende partijen, zoals bouwondernemingen, installatiebedrijven, bouwmaterialenproducenten, etc. In de regiodeal zijn de projecten met een paar living labs nog in een verkennende fase. Het project 'Drijvend Bouwen' gaat de fase in om de laatste beleidshobbels te inventariseren voordat er gestart kan worden met experimenteren. In deze fase is het ook van belang om het bedrijfsleven breder aan te haken. Tevens om te kijken hoe het aantal experimenten snel opgeschaald kan worden en redelijk evenwichtig verdeeld binnen de regio. Verbinding met de Bouwagenda en de Transitieagenda circulaire bouweconomie zorgt voor aansluiting op het landelijk innovatienetwerk en vergroot de zichtbaarheid van het Groene Hart.

Woon-zorg concepten om ouderen langer zelfstandig te laten wonen

Het op 15 januari 2020 uitgebrachte advies van de commissie Toekomst Zorg Thuiswonende Ouderen biedt kansen om als regio zelf in te spelen op de vergrijzing en woningnood, maar dit ook uit te bouwen naar een verdienmodel. Het advies is drieledig: 'ga (ver)bouwen; ga digitaliseren; ga samenwerken'. Partijen die hierbij betrokken kunnen worden zijn bouwondernemingen; bedrijven in life science&health en ICT/AI; woningcorporaties; ziekenhuizen; overige zorginstellingen; onderwijs- en kennisinstellingen; gemeenten; ministeries en ouderenorganisaties. Insteek bij dit thema is om in het Groene Hart door goede coördinatie een omvang aan experimenten te creëren waardoor er door schaalvoordelen meer bereikt kan worden dan allerlei kleine initiatieven die nu in Nederland plaatsvinden. Bijkomende voordelen zijn dat er koop- en huurwoningen vrijkomen, omdat ouderen ergens anders gaan wonen. Dit biedt kansen voor woningcorporaties en (startende) kopers om te investeren in deze (soms wat oudere) woningvoorraad. Daarnaast zijn er mogelijkheden om te kijken naar het in stand houden van de bereikbaarheid in de regio. Tenslotte ligt de link met klimaatbestendig en energieneutraal bouwen voor de hand. Op dit gebied is er binnen de regio een klein experiment gedaan in CIV Smart Technologies met het living lab 'Verpleeg Thuis'. Tevens heeft het Groene Hart Ziekenhuis met een living lab meegedaan voor zijn eigen processen.

Doelstellingen 2030; icoonprojecten en aandachtspunten. Uitkomsten Strategische sessie 16 november 2020.

Doelstellingen 2030:

- Het Groene Hart is toonaangevend voor innovatieve woningbouw in bodemdalingsgebied.
- Er is sprake van kwalitatief hoogwaardige functiemenging van wonen en landschap.
- Voor jong en oud (en jonge hangouderen) een levendig Groene Hart.
- Onderling afstemmen van het bedrijventerreinenareaal. Hierbij is het idee geopperd om bedrijventerreinen en distributiecentra meer te verbinden met het landschap. Bijvoorbeeld door meer faciliteiten 'ondergronds' te realiseren.
- Binnenstedelijk bouwen met een goede mix van vrije sector en sociale woningbouw.

Voorbeelden icoonprojecten:

- Bouw nieuwe woningen versnellen. Ook buiten bestaande contouren.
 - Betere leeftijdsverdeling en daardoor instandhouding leefbaarheid en zorg.
 - Bieden van woningen aan werkenden in het Groene Hart.
 - Nieuwkoop heeft ruimte voor 1900 woningen extra.
 - Gouda heeft weinig ruimte en wil de hoogte in.
- Innovatiever bouwen:
 - Combineren parkeren en groen.
 - Tijdelijk bouwen zodat aangesloten kan worden op levensloop.
 - Groene muren realiseren.
- Investeren in marketing Cheese Valley en historische stad Gouda.

Doelstellingen 2030; Icoonprojecten en aandachtspunten. Uitkomsten Strategische sessie 16 november 2020.

Aandachtspunten genoemd door de deelnemers:

- Vele opgaven in het GH en hoe dit te combineren. O.a. de energieopgave, bodemdaling, etc.
- Leefbaarheid en bereikbaarheid kleine kernen borgen.
- Teveel inbreiding en daardoor onvoldoende groen realiseren.
- Er is meer ruimte in de plannen dan nu wordt gebouwd, o.a. door lastige besluitvorming.
- ‘Tegenstem’: alleen woningen voor eigen bewoners en niet bouwen voor nieuwe bewoners uit de omliggende steden.
Dit is echter wel waar de verjonging vandaan moet komen.

Aansluiting zoeken bij programma's Zuid-Holland

Nederland staat op plek 2 in de wereld als exporteur van agrarische producten. De effecten van landbouwproductie worden in het Groene Hart goed gevoeld. Het ecologisch kapitaal staat onder druk. Vanuit de conferentie van 25 november 2019 kwam de oproep om nieuwe agrarische verdienmodellen te ontwikkelen, o.a. door verkorting van de keten en circulaire landbouw grootschalig te introduceren. Een andere kans is om de aanwezige productiekennis te exporteren naar de gebieden/landen waar de producten ook worden geconsumeerd. De omvangrijke aanwezigheid van bedrijven in de machinebouw en installatietechniek versterkt dit.

In de regiodeal is een aantal projecten opgenomen die inspelen op nieuwe verdienmodellen. Deze zijn ingestoken vanuit bodemdaling/waterbeheer, maar leveren o.a. gewassen op die dienen als bouw materiaal. Verkorting van productieketens en exporteren van productiekennis zijn hier geen onderdeel van. Nagegaan moet worden of dit wel mogelijk is of dat er een aparte programmalijn moet komen. Hierbij kan aansluiting gezocht worden bij o.a. de programmalijn 'Feeding & Greening Megacities' van de Economic Board Zuid-Holland. Aanvullend kan gekeken worden of vrijkomend land geschikt is voor natuurontwikkeling, (kleinschalige) woningbouwinitiatieven of recreatie en toerisme.

Doelstellingen 2030; Icoonprojecten en aandachtspunten. Uitkomsten Strategische sessie 16 november 2020.

Doelstellingen 2030:

- Platteland heeft een onderscheidende rol in het realiseren van de transitieopgaven waar Nederland voor staat.
- Een landelijke regio is meer dan landbouw. Het moet een toekomstbestendig platteland zijn met o.a. energie opwekken, zorg verlenen, etc.
- Duurzaam verdienmodel voor boeren

Aandachtspunten genoemd door de deelnemers:

- Doorkruising nieuwe wegen is vaak een opmaat voor nieuwe bebouwing
- Verpaupering door het sluiten van stallen. Wel krimp veestapel, maar er is geen plan voor erna.
- Niet alleen duurzaamheid in iconprojecten, maar integraal onderdeel van plannen.
- Verdozing en grote energieopweklocaties. Dit is weinig innovatief en biedt weinig werkgelegenheid.

Brede versterking innovatief vermogen

Naast een specifieke focus op toekomstbestendig leven en toekomstbestendige landbouw is het goed om het algemene innovatievermogen van de regio te versterken door breed innovatief MKB te ondersteunen in zijn ambities. Ook als het niet direct binnen bovengenoemde transitie-uitdagingen past. De regio heeft veel innovatieve (maak)bedrijven die in hun niche heel onderscheidend zijn. Het is wel belangrijk om deze bedrijven in contact te brengen met bovengenoemde uitdagingen om onvoorspelbare kansen niet te missen. Speciale aandacht kan gericht worden op bedrijven in de sector recreatie en toerisme. Met hen kan gekeken worden hoe hun verdienmodel verbeterd kan worden door in te springen op de specifieke kenmerken van het Groene Hart. Tenslotte is het belangrijk om het innovatief MKB in het Groene Hart zichtbaar te maken voor de buitenwereld. Dit draagt bij aan het beeld over de regio. Het platform 'Groene Hart Werkt!' dient hiervoor als basis.

Doelstellingen 2030; Icoonprojecten en aandachtspunten. Uitkomsten Strategische sessie 16 november 2020.

Doelstellingen 2030

- Het Groene Hart is een krachtige, herkenbare, toekomstbestendige economische motor.
- Het MKB is goed aangehaakt bij de maatschappelijke opgaven waaraan gewerkt wordt. O.a. koploper duurzame bouw; domotica zorg; circulaire economie.
- Concentratie van sterke maakindustrie t.b.v. werkgelegenheid. Het innovatief vakmanschap is versterkt. En de woningbouw is afgestemd op werknemers in de maakindustrie
- Innovatieprogramma met projecten vanaf fase R&D tot scale-up financiering (met concreet loket voor support, financiering en oplossen knelpunten). Hierbij verbinding aangaan met InnovationQuarter.
- Alle ondernemers in de recreatief/toeristische sector hebben zich verbonden.
- Aandacht voor de creatieve industrie.
- Bereikbaarheidsagenda GH ten behoeve van o.a. MIRT spoor, weg, water.

Voorbeelden icoonprojecten

- Het Groene Hart bouwt letterlijk de toekomst van de Randstad
- Maakindustrie versterken
- Technohub Woerden
- Greenport Boskoop. Agro meets digital tech.
- Het Groene Hart als kenniscentrum bodemdaling/Veenweide innovatiecentrum/Slappe bodem campus: internationaal vermarkten als deltawerken 2.0
- Platform Groene Hart werkt!

Doelstellingen 2030; Icoonprojecten en aandachtspunten. Uitkomsten Strategische sessie 16 november 2020.

Aandachtspunten genoemd door de deelnemers

- Gebrek aan aanwezigheid hbo
- Versnippering van het mkb
- Onvoldoende goed opgeleid personeel in relatie tot de transformatieopgaven
- Onvoldoende ruimte voor mkb-bedrijven verbonden aan het Groene Hart (familiebedrijven)
- Nu nog geen trots op 'Made in Groene Hart'

Belangrijke randvoorwaarden

Massa in experimenten en zichtbaar zijn als regio

Massa in experimenten/fieldlabs en uitbouw naar een investeringsagenda.

Insteek is om voor de transitieopgaven niet een paar losstaande experimenten uit te voeren, maar massa in kennis en ervaring op te bouwen door een geregisseerde keten van fieldlabs/livinglabs met uiteindelijk een bijbehorende investeringsagenda. Massa creëren past ook in de politieke en maatschappelijk trend van grote gebaren die burgers vertrouwen geven.

De coördinatie van de investeringsagenda wordt opgepakt door het op te richten Innovatiecentrum Groene Hart. Dit centrum ondersteunt ook het innovatief MKB bij hun ambities. Daarnaast is het zichtbaar maken van alle innovatie-initiatieven belangrijk – zie het volgende element - en dit wordt eveneens opgepakt door het Innovatiecentrum. Het thema vergt een fysiek innovatiecentrum, maar moet rekening houden met de grootte van de regio en het gegeven dat meerdere steden met verschillende accenten actief zijn.

Belangrijke transitieopgaven en de verdeling van fondsen vergen een zwaardere beslistafel.

Zichtbaar zijn.

Voor de werving van initiatieven, maar zeker voor de resultaten van alle initiatieven, moet gestructureerd geïnvesteerd worden in een communicatiecampagne en stakeholdermanagement. Er zijn al verschillende websites die het Groene Hart op de kaart zetten. Wel allemaal vanuit een andere invalshoek. Het Groene Hart als levendige toeristische trekpleister, als regio met fysieke uitdagingen zoals bodemdaling of als regio met een innovatieve maakindustrie. En 'innovatieve maakindustrie' is te breed voor onderscheidende communicatie. Een gerichte campagne en een aanpak van stakeholdermanagement biedt een uitkomst om de diverse communicatie-initiatieven te verbinden.

Vervolgstappen Strategische Agenda Groene Hart

Strategische agenda/investeringsprogramma: epiloog Birch

Bidbook Nieuwe Kabinet.

De Regio Groene Hart kan een bidbook neerleggen bij nieuwe kabinet, zo werd ook gesuggereerd op 16 november 2020. Op basis van factbook, de bijeenkomst en onze ervaring met het Groeifonds/ReactEU zou de kern bijvoorbeeld kunnen zijn:

‘De regio Groene Hart wil een bijdrage leveren aan nationale ambities op het terrein van woningbouw, toegankelijke natuur, innovatief mkb, omgaan met bodemdaling en transitie van de landbouw. De regio heeft de programma’s en consortia samengesteld op het terrein van

- Toekomstigbestendig leven/wonen
- Toekomstbestendige landbouw
- Innovatief MKB
- Versterken centrumsteden en infrastructuur

Partijen in en rond het Groene Hart hebben plannen om met een investeringsprogramma van 100 miljoen in 10 jaar deze opgaven en kansen op te pakken. Zelf kunnen bedrijven, kennisinstellingen en overheden 50 miljoen inbrengen, zij doen voor 50 miljoen een beroep bij het Rijk (Groeifonds, Europees Herstelfonds et cetera, Regio Deal 2.0).

Daarnaast vergt dit aanpassing van regelingen, procedures en governance (NOVI).

Strategische agenda/investeringsprogramma

Ter illustratie: concrete investeringsprojecten

- Woningbouw die mee-ademt met de bevolkingsopbouw
- Klimaatbestendig wonen: 100 drijvende woningen
- Fieldlab innovatie in mbo gedomineerde productiebedrijven
- Duurzame veeteelt: 100 bedrijven verminderen hun ruimtebeslag en uitstoot en verkorten de keten
- Mobiliteit: innovatieve mobiliteit voor kleine kernen
- Etc.

Met deze investeringsagenda kan de regio een grotere bijdrage leveren aan de woningbouwopgave van de Randstad, de maatschappelijke uitdagingen van Nederland (en de wereld) en hiermeede innovativiteit en productiviteit van de bedrijven verhogen. De toegevoegde waarde van de regio stijgt daardoor substantieel.

Strategische agenda/investeringsprogramma

Te zetten stappen

1. Opstellen groslijst bestaande en nieuwe projecten
2. Bundelen en ordenen tot programma, benoemen ontbrekende projecten
3. Selecteren van drie icoonprojecten die het gehele programma kleur en herkenbaarheid geven
4. Onderbouwen van economische en maatschappelijke opbrengsten
5. Samenbrengen tot pre-bidbook
6. Bespreken in Den Haag met vertegenwoordigers politiek en departementen
7. Nader uitwerken van prioritaire programma-onderdelen

Bijlagen

- Bronnen
- Impressie Webinar ‘Strategische Agenda Groene Hart: Nu Doorpakken!’

Bronnen Factbook

- Samen aan het werk! Strategische agenda Metropoolregio Rotterdam Den Haag. 2019-2022
- Roadmap Next Economy 2016.
- MRA. Ruimtelijk-economische Actie-Agenda 2016-2020
- Ruimtelijke economische koers U10. Ontmoetingsplaats voor Healthy Urban Living. (2016) en Ruimtelijk Economisch Perspectief en Programma U10, update 2019
- EBU. Strategische agenda Stepping Stones 2013-2020
- Strategische Agenda Regio Midden-Holland (2016)
- Regionale Structuurvisie 2020 Holland Rijnland
- Bestuursconvenant AGW (2014)
- Groene Hart monitor (2018)
- Coalitieakkoord Alphen aan den Rijn, 2018-2022 Groene stad met Lef!
- Toekomstvisie Gouda 2030 Gouda ligt goed! (2019)
- Duurzaam en daadkrachtig, midden in de samenleving, et krachtige buurten en dorpen. Coalitieakkoord Woerden 2018-2022
- Aanbiedingsbrief Regio Deal Bodemdaling Groene Hart (2019)
- Provincie Zuid-Holland Bestuursakkoord Groene Hart 2016
- Notitie Perspectief Groene Hart 2040 in relatie tot provincies Zuid-Holland, Noord-Holland, Utrecht
- Provincie Utrecht. Nieuwe Energie voor Utrecht. Coalitieakkoord 2019-2023
- Provincie Zuid-Holland. "Elke dag beter. Zuid-Holland. Coalitieakkoord 2019 - 2023"
- Regeerakkoord 2017. Vertrouwen in de toekomst.
- "Nationale Omgevingsvisie. Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving"
- Raspe, O., M. van den Berge & T. de Graaff (2017), Stedelijke regio's als motoren van economische groei. Wat kan beleid doen?, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Start de motoren, Rapport van de commissie Hendriks. (2013)
- Een kloppend Groene Hart, een krachtig Groene Hart! Rabobank (2012)

Impressie Webinar 16 november 2020 (1)

- Hoge opkomst (50 deelnemers)
 - Goede mix van deelnemers: raadsleden; wethouders; burgemeesters; gedeputeerden, ambtenaren, vertegenwoordigers maatschappelijke organisaties
 - Actieve deelname, veel ideeën
 - Bouwstenen staan niet ter discussie; goed vertrekpunt
 - Groei bewustwording dat er samengewerkt moet worden
 - Oproep vanuit Rijk om met een Bidbook; Strategische agenda; Investeringsagenda te komen
-
- Veel terugkerend: trots zijn op eigen DNA, innovatiekracht bedrijven en dit ook uitstralen
 - Investeringsagenda GH in bidbook

Impressie Webinar 16 november 2020 (2)

Wel aandachtspunten bij het proces dat vanaf nu gevoerd moet gaan worden

- Gebrek aan vertrouwen in bestuurslaag gemeenten
- Versnippering in bestuurlijke lagen en geldstromen
- Druk van de steden rond het Groene Hart
- Onvoldoende ruimte voor nuance
- Onvoldoende ruimte vanuit provinciaal beleid
- Niet afstemmen van onderlinge plannen
- Kritische pad Rijk haalbaar?
- Kijken naar kaarten i.p.v. werkelijke situatie in het landschap
- Invloed projectontwikkelaars en woningcorporaties
- Burgers ook betrekken
- Groot gat tussen beleid en doen